

ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

កម្មវិធីសិក្សា

សៀវភៅចេញរាល់ខែ ពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ឆ្នាំគម្រប់ពីរ

ខ្សែ ៦

ក្រុងភ្នំពេញ

រោងពុម្ពរាជការ គូវែរណើម៉ង់

គ្រឹ. ឆ្នាំ ១៩២៧

ពុ. ស. ២៤៧០

អ្នកទទួលខុសត្រូវ ជំនាញ

បញ្ជីរឿង

ទំព័រ

- ១- អំពីចេតិយបុរាណក្នុងស្រុកលង្កា លោកហុករត់ចាងហ្វាងក្រសួងរិះរក
 ក្បួនរចនាបុរាណក្នុងស្រុកលង្ការៀបរៀង ក្រុមការ ជុំ-មេ ធ្វើរាជការនៅ
 ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជាប្រជាភាសាខ្មែរ ៤៤៨
- ២- មរណានុស្សតិកម្មដ្ឋានតិស្តារ ព្រះត្រូវមលបញ្ញា អ៊ុំម ស៊ីរ អាចារ្យក្នុង
 ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ប្រែចេញពីបាលីវិសុទ្ធិមគ្គ ៤៥៥
- ៣- អំពីដើមកំណើតប្រាសាទអង្គរ (គត្តាភិដ្ឋាន ៤) លោកល្វីហ្គីណូត
 អាចារ្យបង្រៀនឧត្តមវិជ្ជា សាលាកូឡែសដ៍ហ្វ្រង់ស្វេនៅក្រុងប៉ារីស ជាអ្នក
 អធិប្បាយក្រុមការ ជុំ មេ ធ្វើរាជការនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ប្រែ
 ចេញជាភាសាខ្មែរ ៤៨២
- ៤- គតិលោក ឬ ច្បាប់ទូន្មានខ្លួន ឧកញ៉ាសុត្តន្តប្រិជា ឥន្ទ រៀបរៀង
 (អត្ថបទនេះ មិនបានចុះផ្សាយទេ ព្រោះមានបោះចេញជាសៀវភៅហើយ)

គ្រឹះស្ថានស្រាវជ្រាវ
COMMISSION DES MŒURS & COUTUMES

សេចក្តីអធិប្បាយអំពីចេតិយបុរាណ

ក្នុងស្រុកលង្កា (សីឡា) ខ្មែរ

លោក ហុករាត

បានហ្វានក្រសួងវិះកាច្បាប់រាជបុរាណ ក្នុងស្រុកលង្កា រៀបរៀង

ក្រុមការ ខ្ញុំ-ម៉ែវ

ធ្វើការនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យប្រែជាភាសាខ្មែរ

សេចក្តីពន្យល់ របស់ ម៉ាដ្រីមអាហ្វិហ្គុល ការប្តឹងឡើង

អំពីប្រវត្តិកុម្មុលដែលមានក្នុងសេចក្តីអធិប្បាយនៃលោក ហុករាត

យើងបានដឹងតាមដែលមានសម្តែងក្នុងគម្ពីរមហាវង្ស ថាក្រុងប៉េ-
លាឡាវ និង អនុរាជបុរ ជាក្រុងដែលមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះក្នុងកោះលង្កា ក្នុង
ព្រះពុទ្ធសករាជ ១៣៨៧ មកដល់ ១៨៣១ ដូចយ៉ាងដែលក្រុងអង្គរ ល្បី
នាមឡើងក្នុងនគរខ្មែរ កាលក្នុងពុទ្ធសករាជ ១៣៤៥ ដល់ ១៨៤០
ដូច្នេះដែរ ។

គំនូរទី ១ (ឯ.ស. ៣២៨) ជាតំណាងចេតិយ ១ នៅក្នុងក្រុងប៉េ-
លាឡាវ សាងក្នុងរវាងពុទ្ធសករាជ ១៦០៨ ។

គំនូរទី ២ (ឯ.ស. ៣២៧) ជាតំណាងចេតិយ ១ នៅមិហ៊ីន្ត្រូល
សាងក្នុងរវាងពុទ្ធសករាជ ១៤៥០ មិហ៊ីន្ត្រូលជាភ្នំមួយ កម្ពស់ជាង ៣០០

ម៉ែត្រ ហើយឆ្ងាយពីក្រុងអនុរាជបុរ ចំនួនប្រហែលជា ១២ គីឡូម៉ែត្រ នៅលើភ្នំនោះ ហើយដែលព្រះមហិន្ទ្រេត្តរ ជាបុត្រព្រះបាទអសោករាជ នាំព្រះពុទ្ធសាសនាពីស្រុកឥណ្ឌាទៅផ្សាយដល់អ្នកស្រុកលង្កា ក្នុងពុទ្ធសករាជ ១១៨៣ ។

គំនូរទី ៣ (ឯ.ស. ៣២៦) គឺសត្វហ័លប្រាសាទ នៅក្នុងដំបន់ បោរលោន្តរវ៉ាសាតីឥសាន្តរាជអស់ ចេតិយនេះ មានសណ្ឋានបែបដែនប្រហែលគ្នា នឹងប្រាសាទសំបូរព្រៃគុក នៅចម្ងាយ ២៨ គីឡូម៉ែត្រពីកំពង់ធំ ដល់សាងក្នុងរវាង ពុទ្ធសករាជ ១១៤៣ ។

គំនូរទី ៤ (ឯ.ស. ៣២៤) គឺកន្លែងប្រាសាទបុរាណដែលបាក់បែក អស់ នៅក្នុងក្រុងអនុរាជបុរ ។

គំនូរទី ៥ (ឯ.ស. ៣២០) គឺគីលវិហារ នៅក្នុងដំបន់បោរលោន្តរវ៉ាសាតី វិហារនេះឆ្លើយដោយបដិមាករ និងទីសន្និបាតដែលលក្ខន្តិកៈធ្វើឡើងដោយ ដែនថ្មតែ ១ ដុំ នៅខាងឆ្វេងមានព្រះពុទ្ធរូបផ្កាញមារ ហើយតទៅទៀត មានទីសន្និបាត និងសសរ ២ ហើយមានព្រះពុទ្ធរូប ១ អង្គលក្ខន្តិកៈក្នុង ដែនថ្ម ១ នៅខាងឆ្វេងទីសន្និបាតនោះ ឃើញមានរូបព្រះមហាអានន្ទឈរ ហើយឆ្ងាយពីនោះបន្តិច មានព្រះពុទ្ធរូបបរិនិព្វាន វិហារនេះតាំងនៅជា កណ្តាលទ្រូងព្រៃ ។

គំនូរទី ៦ (ឯ.ស. ៣១៧) គឺប្រាសាទអង្គ័ល នៅប្រាសាទនេះ

ឃើញមានសំណាមប្រហោង ដែលគេចោះច្រើនកន្លែង នៅលើជញ្ជាំង
មានសណ្ឋានដូចគ្នា នឹងប្រាសាទនៅភ្នំរាជ្យដែរ ឯប្រហោងទាំងនេះ គេរក
ដើមឫសមិនទាន់ឃើញនៅឡើយ ។

គំនូរទី ៧ (ឯ.ស.៣១៧) គឺស្រះគិរីគីល ។ ជាការមានប្រយោជន៍ត្រូវ
តែសម្គាល់ថា ទីក្រុងចាស់របស់ស្រុកលង្កា មានស្រះធំៗ ដូចយ៉ាងទីក្រុង
ចាស់ខ្មែរ ដែលមានបារាយណ៍នោះដែរ ។

ស ការប៉ូឡែស

អំពីបែបភាពនៃប្រាសាទផ្សេងៗក្នុងស្រុកលង្កា

នៅក្នុងស្រុកលង្កា ក៏ដូចជាក្នុងស្រុកដទៃទៀតដែរ អស់ទាំងប្រាសាទ ដែលគេសាងឡើងដល់ពុទ្ធសាសនានោះ ចែកចេញបានជា ២ បែប គឺ បែបតាន់និង បែបប្រហោង ។

ឯបែបតាន់ដែលគេសាងក្នុងស្រុកលង្កានោះ គឺជាព្រះសុបប្ផ ចេតិយ នោះឯង ឯរឿងកំរៃនៃចេតិយក្នុងស្រុកលង្កានោះ មិនជាមានប្រយោជន៍ ប៉ុន្មានឡើយ ដោយហេតុថាក្នុងស្រុកនោះ តាំងពីច្រើនរយឆ្នាំហើយ គេ កម្រនឹងផ្លាស់បែបដែលគេសាងនេះណាស់ (មើលគំនូរលេខ ១ ឯ.ស. ៣២៨) សេចក្តីដែលមិនប្រែប្រួលផ្លាស់បែបនេះធ្វើឲ្យឃើញថា ស្រុក លង្កាកាន់យកទំនៀមទម្លាប់ ពីបុរាណតទៅប្រែប្រួលឡើយ ។

ហាក់ដូចជាក្នុងរវាងឆ្នាំ ៩០០ ដែលគេបានកសាងចេតិយ មាន ដំបូលថ្នល់បន្តបន្ទាប់ បានជាថាដូច្នេះ ព្រះមិនទាន់ច្បាស់សករាជនៅ ឡើយ ដែលគេសាងនេះ ប្រហែលជាពួកមហាយានទេ គេបានកសាង ប៉ុន្តែគ្មានអ្វីបញ្ជាក់ឲ្យពិតសោះ (មើលគំនូរលេខ ១ ឯ.ស. ៣២៧) លុះ ដល់មកក្នុងឆ្នាំ ១២០០ ទើបឃើញមានបែបតាន់រាងបួនជ្រុងខ្លះកើតឡើង ឥតមានអ្នកណាជឿនអ្វីឲ្យជាក់ប្រាកដ អំពីបែបដែលចេតិយនេះឡើយ ប៉ុន្តែបែបចេតិយនេះ ប្រាកដជាមកពីប្រទេសក្រៅដទៃទៀត ហើយឯចេតិយ សត្វហ័ល នៅស្រុកបុរេលោក្ខនោះ កាលដើមមានរាងខាងក្រោមបួន

ជ្រុង ហើយខាងលើ ៦ ជ្រុង ហើយគេកែប្រែពីបែបដើមមកទាំងមូលដូច
មានគំនូរទី ៤ (ឯ ស.៣២៦) ធ្វើឲ្យឃើញថាគេកែមកដូចម្តេចស្រាប់។

រឿងរ៉ាវនៃចេតិយដែលប្រហោងនោះ មានប្រយោជន៍ជាង ព្រោះ
បែបចេតិយទាំងនោះធ្វើបូកៗ ឡើង តាមកាលតាមសម័យ ឯបែបដែល
គសាងដំបូងនោះ មិនប្រាកដជាតើកក្នុងពេលណាឡើយ ប៉ុន្តែប្រហែល
ជាមិនមែនកើតមុនគ្រិស្តសករាជ ២០០ ឆ្នាំទេ ចេតិយទាំងនេះ ខាងជើង
ក្រោមគឺ គេលើកដីខ្ពស់ឡើងរាង ៤ ជ្រុង ហើយរៀបឥដ្ឋនៅខឿនជុំវិញ
តែប៉ុណ្ណោះ ឥតមានរចនាអ្វីទៀតឡើយ ហើយនៅកន្លែងនោះ គេសាង
ជាតួចេតិយឡើង គឺសាងដោយយកដីមកបូកបង្ហាប់ ឬដោយយកឈើមក
ធ្វើ ដូចជាគេបានប្រទះឃើញ ជាច្រើននៅដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ តើបែប
នេះឯង ជាបែបថ្មីដែលផ្សាយមកពីស្រុកឥណ្ឌា ក្នុងរវាងឆ្នាំ ១០០ ដល់ឆ្នាំ
១០០០ ឬអ្វី ឬមួយក៏ចេតិយធ្វើដោយដីបូកនេះ កាលជាន់ដើមគេសាង
ភ្ជាប់នឹងដីតែម្តង ឥតមានខឿនកល់ទេ ឬអ្វី ។

ឯខឿននេះ តាមធម្មតា ច្រើនតែមាន ២ គឺខឿនទី ១ តែងតែនៅពី
ខាងកើត គឺជាបណ្តាប ឯខឿនទី ២ គឺគូអាសនៈនោះឯង ។

លុះពេលក្រោយមកទៀត គេយកថ្មដែលគេរំលីង មករចនាឡើង
គេគ្រាន់តែយកថ្មមកតម្រៀបបន្តបៗ ឥតមានបែបផែនអ្វីឡើយ ហើយ
ចេតិយក៏កាន់តែតូចទាបចុះ ប៉ុន្តែថ្មដែលគេប្រើការនោះ ធំៗណាស់ ឯ
ថ្នាក់ខាងក្រោមនោះធ្វើឲ្យខ្ពស់ឡើង ហើយដើម្បីនឹងឆ្លងពីបណ្តាបទៅឯទី

អាសនៈនោះ លុះតែមានស្ថាន ១ ទើបធ្វើទៅបាន ។

កន្លងពីរនោះយូរមក គេធ្វើចេតិយកាន់តែធំៗឡើង ហើយរចនាតុបតែង ឲ្យល្អជាងដើមបន្តិចៗឡើង គេបានធ្វើតាមបែបធម្មតាខ្លះ (មើលគំនូរលេខ ឯ.ស. ៣២៤) តមកទៀតការតុបតែងកាន់តែចម្រើនឡើងក្បាច់ចម្លាក់អ្នកស្រុកល្អៗក៏កាន់តែឆើតឡើងទៀត ដែលគេច្រើនរចនាតុបតែងជាងគេនោះគឺចេតិយ ដែលមានរូបរាងដូចជាចំហៀងព្រះចន្ទ្រ ដែលថតជាប់មកនេះ គឺជាចេតិយដែលល្អជាងគេនោះឯង ក្នុងកាលជាន់នោះរាងប្រាសាទដែលមានដំបូលទាលរាបស្មើ ក៏បាត់អស់ទៅ មុខគួរឲ្យមានសេចក្តីឆ្ងល់ ។

លុះមកដល់រាងឆ្នាំ ១២០០ បែបវិហារស្ថានខាងលើនេះក៏គេបោះបង់ចោលទៅទៀត ទៅបានបែបរាងទ្រវែងធ្វើពីឥដ្ឋមកវិញ ទំនងជាធ្វើតាមលំដាប់អាណាចក្រភាគបាលីណា វិហារស្ថានទាំងនេះមានដើមបូសជាមួយគ្នានឹងវិហារស្ថាន ៤ ជ្រុងនោះដែរ បានជាដូចនេះព្រោះគេបានស្គាល់ហាត់ដោយដើមដូចគ្នា ប៉ុន្តែមកធ្វើភាពសណ្ឋានឲ្យផ្សេងគ្នាទៅ ឯបែបទី ១ នោះមិនទាន់បាត់នៅឡើយទេ តែច្រើនឃើញមានតែក្នុងស្រុកស្រែ ជាងស្រុកក្រុង ព្រោះគេមិនសូវរាប់អាន ដោយហេតុនេះបានជាឃើញមានជាច្រើននៅក្នុងស្រុកកន្ទី គេបានទាំងឃើញបែបវិហារស្ថាន ២ ដែរ មានដំបូលទាល ២ ជាន់ផង ហើយប្រហែលជានៅមានទៀត ដែលមិនទាន់បានឃើញ ប៉ុន្តែក្នុងសម័យឥឡូវស្ទើរតែគ្រប់ចេតិយទាំងអស់ គេសាងមិនឲ្យមាន

មណ្ឌបឡើយ ឯចេតិយនៅស្រុកកន្ទីនោះ ដំបូលរាបទាំង ២ ជាប់
គ្នាទៅវិញ ។

នៅមានបែបចេតិយម្យ៉ាងទៀតដែលហៅថាគុក (មើលគំនូរលេខ
ឯ.ស. ៣២០) ឯចេតិយគុកនេះមិនសូវមានធ្វើសុទ្ធទាំងមូលឡើយ ច្រើន
តែសាងលើទីដែលមានភាពសណ្ឋាន ទំនងជាចេតិយស្រាប់ ឧបមាដូច
ជាមានថ្មខ្លះទៅ ហើយគេទៅធ្វើជាជញ្ជាំងភ្ជាប់ដោយដីឥដ្ឋ ឬ ដោយ
ឥដ្ឋ ព្រោះក្នុងជាន់ដើម គេកម្រធ្វើដោយថ្មណាស់ គ្រាន់តែធ្វើប៉ុណ្ណោះ
ក៏កើតជាគូរិហារឡើង (មើលគំនូរលេខ ៦ ឯ.ស. ៣១៩) ។

ឯចំណែកគេហស្ថានវិញនោះ មិនឃើញមានបែបសណ្ឋានអ្វីជាស្តុក
ស្តម្ភឡើយ ឃើញមានតែស្តេចបាពក្រមពាហុទី ១ ក្នុងឆ្នាំ ១២០០ ប៉ុណ្ណោះ
ដែលបានសាងប្រាសាទសម្រាប់គង់យ៉ាងល្អ ដូចជាព្រះវិហារ ឯការជាធំ
ដែលគួរសម្គាល់នៅក្នុងស្រុកលង្កានោះ គឺការដឹកទំនប់ទឹកនោះឯង ប៉ុន្តែ
គួរស្តាយណាស់ដែលរូបថតទាំងប៉ុន្មាន មិនបានជាប់តម្លៃនៃទុកទឹកទាំង
នេះ ទឹកនេះហើយ ដែលអាចនឹងចិញ្ចឹមបណ្តាជន ជាច្រើនក្នុងតំបន់
គ្មានផ្លូវទឹក ឲ្យរស់ជីវិតបានរៀងរាល់ឆ្នាំ (មើលគំនូរ លេខ ៧ ឯ.ស.
៣១៧) ។

ហុករត់

មរណានុស្សតិកម្មដ្ឋានពិស្តារ

ព្រះគ្រូមហាបញ្ញា អ៊ុំ ម ស៊ីរ

អាចារ្យក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ កម្ពុជា

ប្រែចេញពីបាលីវិស្វទ្ធិមគ្គ

- ១ -

និងវិនិច្ឆ័យក្នុងមរណានុស្សតិកម្មដ្ឋាននិទ្ទេស

តត្ថមរណសតិយាគាវនានិទ្ទេស ក្នុងមរណានុស្សតិគាវនានិទ្ទេស
នោះ មានសេចក្តីថា ព្រះយោគាវចរនឹងចម្រើននូវមរណានុស្សតិកម្មដ្ឋាន
នោះ គប្បីរលឹកដល់សេចក្តីស្លាប់ ឲ្យជានិច្ចជាប់នៅក្នុងសន្តាន ។

ឯមរណនោះ សំដៅយកសេចក្តីដែលជាប់ដីវិត្រិទ្ធិយ ដែលមានកំណត់ដោយកតវត្ថុ ១ គឺថា កើតឡើងក្នុងកតណា ជាសត្វមានជីវិតហើយ ដល់ចុះតិទម្លាយខន្ធសូន្យជាប់ដីវិត្រិទ្ធិយ ទៅចាកកតនោះបានឈ្មោះថា មរណ សេចក្តីមរណយ៉ាងនេះ គួរនឹងយកមកជា ការម្នាក់នៃមរណានុស្សតិកម្មដ្ឋានបាន ។

ឯមរណមាន ៣ ប្រការទៀតគឺ សមុច្ឆេទមរណ, ខណិកមរណ, សម្មតិមរណ ។ មរណទាំង ៣ នេះ មិនគួរនឹងយកមកជា ការម្នាក់នៃមរណ-

នុស្សតិកម្មដ្ឋានឡើយ សមុច្ឆេទមរណនោះ បានខាងឯព្រះអរហន្ត ដែល
កាត់បង់នូវវដ្តទុក្ខ កិច្ចដែលសម្រេចដល់ព្រះអរហន្ត កាត់បង់នូវទុក្ខក្នុង
សង្សារវដ្តបាននោះ ចាត់ជាមរណប្រការ ១ ហៅថាសមុច្ឆេទមរណ
ខណិកមរណនោះ បានខាងសង្ខារធម៌ដែលរលត់រលាយគ្រប់ៗខ្លួន គឺថា
ចិត្តនិងចេតសិក ដែលកើតឡើងជាឧប្បាទខណ តាំងនៅជាចិត្តខណ
រលត់ទៅជាក្នុងខណ នោះចាត់ជាមរណប្រការ ១ ហៅថាខណិកមរណ
សម្មតិមរណនោះ បានខាងសេចក្តីស្លាប់ ដែលលោកសម្មតិ ដោយលោក
រោហារហៅថាដើមឈើស្លាប់ ទង់ដែងស្លាប់ ដែកស្លាប់ជាដើម ចាត់ជា
មរណប្រការ ១ ហៅថាសម្មតិមរណ ក៏មរណទាំង ៣ ប្រការនេះ ព្រះ
យោគាវចរ កុំប្រាថ្នាថ្វាយកមកជាអារម្មណ៍ ក្នុងកាលដែលចម្រើនមរណា-
នុស្សតិកម្មដ្ឋាននោះឡើយ មរណដែលគួរនឹងយកមកជាអារម្មណ៍នោះ
ព្រះអង្គថាប្រាថ្នាថ្វាយកមរណៈ ២ ប្រការ គឺ កាលមរណ ១ អកាលមរណ ១
កាលមរណនោះ គឺស្លាប់ដោយអស់បុណ្យអស់អាយុ អធិប្បាយថាសត្វ
ទាំងពួងដែលមានកុសល ជាជនកកម្មនាំឲ្យបដិសន្ធិ ក្នុងទីដែលជាសុខ បើ
កុសលដែលជាឧបត្ថម្ភកត់ទ្រនោះ មិនបានទំនុកបម្រើរហូតទៅ បើទុក
ជាមានបច្ច័យគឺអាហារដែលតអាយុ នោះនៅមានបរិបូណ៌ក្តី ក៏គង់មិនអាច
នឹងវង្សនាការចម្រើនទៅបាន និងដល់នូវវិហិត្យច្យុតិ ចាកខ្លួន ដាច់ជីវិត-
ទ្រុឌ ព្រោះហេតុរកកុសល ឧបត្ថម្ភកត់ទៅពុំបាន មរណៈយ៉ាងនេះហៅ
ថា បុព្វាភយមរណៈ គឺស្លាប់ដោយអស់បុណ្យ មានពាក្យដ៏កាចារ្យចូល

មកថា បុព្វក្ខយមរណ ស្លាប់ដោយអស់បុណ្យនេះថា ដោយសត្វដែលកើត
ក្នុងសម្បត្តិកត គឺកតបរិច្ចណិដោយសម្បត្តិ ថាបើសត្វដែលកើតក្នុង
វិបត្តិកត គឺកតប្រកបដោយសេចក្តីទុក្ខលំបាកដរាបដល់អស់ចុប អស់
អកុសលកម្មនៃខ្លួន ហើយទើបធ្វើកាលភិរិយាចាកវិបត្តិកតនោះទៅ មរណ
យ៉ាងនេះហៅថា បុព្វក្ខយមរណ ស្លាប់ដោយអស់ចុប ។

ឯអាយុក្ខយមរណនោះ គឺស្លាប់ដោយអស់អាយុនោះ ព្រះអង្គថា
លោកពោលថា សត្វដែលរកគតិសម្បត្តិ, កាលសម្បត្តិ, អាហារសម្បត្តិ
មិនបាន គឺមិនបានមានគតិបរិច្ចណិដូចទៅតា ដែលបរិច្ចណិដោយគតិ
មិនបានមានកាលដ៏បរិច្ចណិដូចបុគ្គលក្នុងបម្រមកប្ប ដែលបរិច្ចណិដោយ
កាល មិនបានមានអាហារដ៏បរិច្ចណិដូចជាន់ក្នុងឧត្តរកុរុទ្ធិប ដែលបរិច្ចណិ
ដោយអាហារ មានអាយុតិចប្រមាណ ១០០ ឆ្នាំ ដូចមនុស្សច្រុសស្រី
ក្នុងកាលសព្វថ្ងៃនេះក្តី សត្វដែលបរិច្ចណិដោយកាល និងអាហារ និង
អាយុយឹនច្រើនជាង ១ សែនឆ្នាំនោះក្តី តែបណ្តាសត្វដែលស្ថិតនៅដរាប
ដល់អស់អាយុហើយ ទើបធ្វើកាលភិរិយាទៅទាំងប៉ុន្មាន បានឈ្មោះថា
អាយុក្ខយមរណដូចគ្នាទាំងអស់ អ្នកប្រាជ្ញគប្បីចូលចិត្តថា សត្វដែលអស់
បុណ្យ អស់ចុប អស់អាយុ ហើយស្លាប់ទៅនោះ បានឈ្មោះថា
កាលមរណគឺស្លាប់ក្នុងកាលដ៏គួរគប្បីស្លាប់ ។

ឯអកាលមរណ គឺស្លាប់ក្នុងកាលដ៏មិនសមគួរនឹងស្លាប់នោះ អធិប្បាយ
ថា សត្វទាំងឡាយដែលមានខន្ធបែកន្ទាយដោយអំណាចឧបច្ឆេទកកម្ម គឺ

កម្មចូលទៅជិតផ្កាចំបង់ខ្លះជីវិត ដូចស្តេចទុសិមារាជនិងស្តេចកលាបុរាជ
 ជាដើមដែលប្រទ្ធសក្តីយដល់ខ្លួនវាទីតាបសហើយផែនដីបើកចន្លោះឲ្យធ្លាក់
 ចុះទៅក្នុងអវិចីនរកនោះ បានឈ្មោះថាអកាលមរណៈ។ នេះគឺស្លាប់ក្នុងកាល
 មិនគួរស្លាប់ មិនតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ សត្វទាំងឡាយដែលមានបោកណាក
 កម្ម មានគេមកកាប់ មកចាក់ឲ្យស្លាប់ ដោយគ្រឿងសស្ត្រាវុធធ្វើកាល
 កិរិយាទៅដោយព្យាយាមនៃបុគ្គលដទៃ ឬឲ្យកើតមានអកុសលចិត្តប្រហារ
 ជីវិតខ្លួនដោយខ្លួនឯងក្តី សេចក្តីស្លាប់យ៉ាងនេះក៏បានឈ្មោះថាអកាល
 មរណៈដែរ ក៏មរណទាំង ២ ប្រការ គឺកាលមរណ និងអកាលមរណ
 មានន័យដូចពណ៌នាមកនេះ សមគួរនឹងយកមកជា អារម្មណ៍ក្នុងកាលដែល
 នឹងចម្រើនមរណានុស្សត៍កម្មផ្ទាល់នោះឯង ។

តំកាវេតុតោមេនរហោគតេន ។ល។ យោធិសោម-

នសិ តោរោបវេតុតោ ។

សេចក្តីថា ព្រះយោគាវចរដ្ឋកប្រាថ្នា នឹងចម្រើននូវមរណានុស្សត៍-
 កម្មផ្ទាល់នោះ គប្បីចូលទៅកាន់ទីសេនាសនដ៏ស្ងាត់នៅតែឆ្ងាក់ឯង ហើយ
 គប្បីបរិកម្មថា មរណំ ភវិស្សតិ ជីវិតត្រឡប់ ឧបច្ឆន្ទិស្សតិ
 សេចក្តីស្លាប់នឹងមានជីវិតត្រឡប់នឹងដាច់ ដូច្នេះក៏បានឬថា មរណំ ។ សេច
 ក្តីស្លាប់ៗដូច្នេះក៏បានកាលដែលនឹងធ្វើ បរិកម្មនោះ គប្បីតាំងមនសិការគឺធ្វើ
 ទុកក្នុងចិត្តជាឧបាយឲ្យមាំ កុំធ្វើមនសិការដោយឧបាយគ្មាន មានពាក្យដ៏-

កាចារ្យវិសដ្ឋនាថាដែលឲ្យធ្វើមនសិការកំណត់ដោយឧបាយ គឺថាឲ្យមាន
សត្វនឹងបញ្ចាតិចារណាឲ្យឃើញធម្មសំវេគថា សេចក្តីស្លាប់នោះនឹងមាន
ដល់យើងដោយពិត ដ៏វិតនៃយើងនេះនឹងដាច់ដោយពិត គប្បីពិចារណា
ឲ្យឃើញសំវេគដូច្នេះ កុំបរិកម្មទៅតែមាត់ទេចិត្តមិនមានសំវេគសោះ បើ
បរិកម្មទៅតែមាត់ហើយមិនបានតាំងបញ្ញាចុះពិចារណា ឲ្យឃើញធម្មសំ-
វេគក្នុងសេចក្តីស្លាប់នោះទេ ក៏បានឈ្មោះថាធ្វើមនសិការដោយរកឧបាយ
គ្មាន កាលបើព្រះយោគាវចរប្រព្រឹត្តនូវកិច្ចមនសិការ ដោយរកឧបាយ
គ្មាននោះ ខណកាលរលឹកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃបុគ្គលដែលជាទីស្រឡាញ់
ក៏កើតសេចក្តីស្រណោះ ឧបមាដូចបុគ្គលដែលរកដល់មាតាបង្កើត និង
កូនដែលជាទីស្រឡាញ់ដែលដល់នូវទឹកនិច្ចកម្មកន្លងទៅ ក៏នឹងកើតសេចក្តី
សោកសេចក្តីខ្សឹតខ្សួល កាលបើរកដល់សេចក្តីស្លាប់របស់ជន ដែល
ខ្លួនស្អប់រឿមមិនស្រឡាញ់ ក៏នឹងកើតសេចក្តីត្រេកអរទៅវិញ ដូចជន
ដែលមានពៀរលើកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃគ្នា និង គ្នា កាលបើរលឹកដល់
សេចក្តីស្លាប់ នៃបុគ្គលដែលខ្លួនមិនស្អប់និស្រឡាញ់នោះ ក៏នឹង
ព្រងើយ ។ មិនមានសេចក្តីសំវេគដូចឆវាហិតជនគឺអ្នកសម្រាប់ដុតខ្លាច
កាលបើឃើញសាគរសុភរហើយ នឹង រកសេចក្តីសំវេគគ្មាន ថាបើរលឹក
ដល់សេចក្តីស្លាប់របស់ខ្លួនវិញ ក៏កើតសេចក្តីភក់ស្លុតក្នុងចិត្ត ដូចបុគ្គល
ដែលមានសន្តានប្រកបដោយសេចក្តីខ្លាចច្រើន កាលណាបើបានឃើញ
រោជយាដ កាន់នូវដាវលើកឡើងគ្រវីក្នុងទីចំពោះមុខ ក៏មានចិត្តនោះ

តក់ស្លុតក្រៃពេក សេចក្តីនេះអ្នកប្រាជ្ញគប្បីសន្និដ្ឋានក្នុងចិត្តថា ហេតុដែល
នឹងឲ្យកើតសេចក្តីសោយសោកក្តី សេចក្តីត្រេកអរក្តី សេចក្តីរកសំរេត
គ្មានក្តី សេចក្តីតក់ស្លុតក្នុងចិត្តក្តី ហេតុទាំងអស់នេះក៏អាស្រ័យអំពីកិរិយា
ប្រាសហាកសតិបញ្ញារកសំរេតគ្មាន ព្រោះធ្វើមនសិការដោយរកឧបាយ
គ្មាន បរិកម្មថា មរណំ ។ នោះត្រឹមតែមាត់ទទេ មិនបានយកសតិបញ្ញា
ប្រកបចូលឲ្យឃើញធម្មសំរេតពិត ។ ផង ត្រឡប់ទៅជាដូច្នោះបាន បើ
ធ្វើមនសិការដោយឧបាយញ៉ាំងសតិបញ្ញា ឲ្យជ្រៀតជ្រែកចូលបានបាន
ធម្មសំរេត តាំងនៅក្នុងសន្តានហើយឯណាឡើយ ក៏នឹងទៅជាដូច្នោះបាន
នឹងចម្រើនជាគុណវុឌ្ឍិដ៏ប្រសើរ បើទុកជាវលីកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃបុគ្គល
ដ៏ជាទីស្រឡាញ់ក្តី ក៏មិនសោយសោកលើកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃបុគ្គល
មានពៀវដែលខ្លួនស្អប់ខ្ពើមក្តី ក៏មិនត្រេកអរ លើកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃ
បុគ្គលដែលខ្លួនមិនស្អប់ មិនស្រឡាញ់ក្តី ក៏មិនបានព្រងើយគង់នឹងកើត
សេចក្តីសំរេតបរិបូណ៌ទៅក្នុងសន្តាន បើទុកជាវលីកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃ
ខ្លួនទៀត ក៏គង់មិនតក់ស្លុតប៉ុន្មាន នឹងប្រាសហាកសេចក្តីតក់ស្លុតទៅបាន ។

តស្មាតត្ថតត្ថហតមតសរត្ថេ ឌុលោកេត្វា និដ្ឋប្បត្ថ-
សម្បត្តិនំ មតានំសត្តានំមរណំអាវុដ្ឋិតា សតិញ្ចសំរេត
ញាបញ្ញញាយោដេត្យមរណំករិស្សតិ ។

ហេតុដូច្នោះ ព្រះយោគាវចរដែលចម្រើនមរណានុស្សតិកម្មដូចនោះ

គប្បីពិចារណានូវសេចក្តីស្លាប់នៃសត្វទាំងឡាយ ដែលជាសត្រូវសម្លាប់ក្តី
ស្លាប់ឯងក្តី ដែលគេចោលនៅក្នុងទីទាំងពួង មានទីស្នូសានជាដើមដែល
ខ្លួនបានឃើញអំពីមុន គប្បីពិចារណាយកមកជាអារម្មណ៍ ក្នុងកាល
ដែលចម្រើនមរណានុស្សតិកម្មដូចនោះ សតិញ្ចាបញ្ចាញា សំវេត-
ញ្ចាយោជេត្វា គប្បីធ្វើមនសិការដោយឧបាយ ញ៉ាំងសតិ និងបញ្ញា
និងធម្មសំវេតឲ្យកើតឡើងហើយ គប្បីធ្វើបរិកម្មដោយន័យមានដើមថា
មរណំភវិស្សតិជីវិតំទ្រិយំ ឧបត្ថម្ភិស្សតិ (សេចក្តីប្រដូចមុន)
កាលបើព្រះយោគាវចរព្រឹត្តដោយវិធី ដែលព្រះអង្គកថាចារ្យសម្តែង
ទុកដូច្នេះ ពួកខ្លះដែលមានបញ្ញាទ្រិយមុតក្លានោះ ក៏អាចយាត់បង់នូវ
នីវរណធម៌ទាំង ៥ មានកាមធនជាដើម និងមានមរណារម្មណ៍តាំងមាំនឹង
បានសម្រេចឧបចារសមាធិ មិនបានព្រួយលំបាកពេកព្រោះមានបញ្ញាទ្រិយ
មុតក្លា ។

ឯព្រះយោគាវចរដែលមានបញ្ញាទ្រិយ មិនបានមុតក្លា ក៏មិនបាន
សម្រេចក្នុងកិច្ចនៃកម្មដ្ឋានវិធីប៉ុណ្ណោះទេ បើមានប្រាថ្នាចម្រើនក្នុងមរណា-
នុស្សតិកម្មដ្ឋានតទៅ ក៏គប្បីរលឹកដល់សេចក្តីស្លាប់ដោយអាកា ៨ គឺ ៖

១.វេទកេបច្ចុបដ្ឋាន ឲ្យព្រះយោគាវចររលឹកដល់សេចក្តីស្លាប់ឲ្យ
ឃើញប្រាកដ ដូចនាយពេជ្ជយាងដែលមានដៃកាន់ដាំដីមុត មានពាក្យ
បុព្វាស្តថា ហេតុអ្វីទើបឲ្យរលឹកដូច្នេះ វិសដ្ឋនាថា បានជាឲ្យរលឹកយ៉ាង

ដូច្នេះនោះ ព្រោះឲ្យឃើញថា ការដែលកើតនឹងស្លាប់នោះមកព្រមគ្នា
 សត្វទាំងឡាយដែលកើតមកក្នុងលោកនេះ តែងមានជរានឹង១ណាមរណ
 ជាប់ប្រជិតជាមួយនឹងខ្លួនមកគ្រប់រូបគ្រប់នាម យ ដា ហា អ ហា ធន ត្ថ ត្ថ
 ម កុ លំ ម ត្ថ តេ ធន បំ សុំ ត ហេ ត្វា វ ឧ ក ជ្ជ តិ ប្រៀបដូចក្រពុំផ្អិត
 ដែលទុលឡើងផុតពីផែនដី តែងនាំយកមកនូវផ្លូវភាគមដីឡើងមកផង
 តេ សំ ប ដិ ស ន្ទិ ច ត្ថំ ឧ ចា ទា ធន រ មេ វ ជ រំ ប ត្វា សត្វទាំងឡាយ
 ដែលកាន់យកនូវបដិសន្ធិកំណើតក្នុងលោកនេះចាប់ដើមអំពីបដិសន្ធិហើយ
 ក្នុងលំដាប់ឧប្បាទ១ណាដែលបដិសន្ធិចិត្តនោះ ក៏ដល់នូវសេចក្តីជរានឹងមរណ៍
 ជាប់ដិតតាមមកជាមួយនឹងខ្លួន ប ត្វ ត សិ ទ រ តោ ប តិ តោ សិ លា-
 វិ យ ប្រៀបដូចដុំថ្ម ដែលបែកធ្លាក់ចុះចាកកំពូលភ្នំ តែងកាន់យកនូវ
 ដើមឈើ និង គុម្ពស្មៅ ដែលជាប់ជាមួយនឹងខ្លួនមកផង ម រ ណំ បិ-
 ស ហា ជា តិ យា អា គ តំ កិ រ យា កើតនឹងស្លាប់នេះ ជាប់មកព្រមគ្នា
 ជាមួយសហជាតធម៌ ព្រោះថាកើតមានហើយ ស្លាប់ក៏មានផង បុគ្គល
 ដែលកើតមកនេះ តែងនឹងស្លាប់ទៅវិញដោយពិត ចាប់ដើមអំពីកើតឡើង
 ហើយ ក៏បែរមុខចំពោះទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់មែនពិត ដូចព្រះពរទិត្យ
 ឧត្តមនាការឡើងហើយក៏បែរមុខចំពោះទៅកាន់ទីអស្ចន្តិត បិនមានថយ
 ក្រោយត្រឡប់ចាកវិថីដំណើរនោះឡើយ ម រ្យា វ ន្ទ ទៀតឧបហដូច ទឹក

ដែលហូរចុះមកអំពីភ្នំ ប្រព្រឹត្តទៅហើសមិនអាចត្រឡប់ក្រោយ តែបណ្តា
ដើមឈើនិងដើមស្មៅដែលធ្លាក់ចុះមកក្នុងខ្សែទឹកនោះ សូម្បីតែវត្ថុណា ១
នឹងអាចត្រឡប់វិលក្រោយគ្មានឡើយ សេចក្តីនេះមានឧបមាដូចម្តេចមិញ
ថាមានឧបមេយ្យដូចអាយុសង្ខារសត្វតាំងឡើង ដែលកន្លងទៅ ៗ មិនត្រឡប់
ក្រោយ តាំងមុខចំពោះទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់មិនរោយដូច្នោះឯង ហេតុ
ដូច្នោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធសំដែងទុកថា យេមេត្តាវត្ថុបដិមំ កញ្ចេរស
តិមានរោ អត្តន្តតោវសោ យាតិ សត្វន្នននវត្តតិ
ថាសត្វដែលនៅក្នុងគភ៌នៃមាតា ចាប់ដើមអំពីខណៈតាំងបដិសន្ធិ ក្នុង
វេលាពត្រីនោះ ហើយក៏តាំងប្រែទៅ ៗ កាលដើមជាកលលរូប ហើយ
ប្រែទៅជា អម្ពុទ ជាបេសិ ជាបេន ចេះតែប្រែទៅ ៗ ដកបដិសន្ធិ
ភាពជាវិបដុត នឹងរកទៀងរកប្រាកដមិនមាន ប្រៀបដូចពាក្យដែលតាំង
ឡើងហើយ ក៏ដល់នូវការអណ្តែតយូរទៅ ៗ ដកបដិសន្ធិបាត់ ។

មានពាក្យដ៏កាចារ្យវិសដ្ឋនាថា ដែលមានព្រះពុទ្ធភាសិតថា សត្វ
ដែលតាំងបដិសន្ធិ ក្នុងវេលាពត្រីយប់នោះ គឺថាដោយ យេកុយ្យន័យ
ថាធម្មតាសត្វដែលកាន់យកបដិសន្ធិ ក្នុងវេលាយប់នោះមានដោយច្រើន
ដែលនឹងកាន់យកបដិសន្ធិក្នុងវេលាពណ្តាលថ្ងៃនេះមានដោយតិច ហេតុ
ដូច្នោះអ្នកប្រាជ្ញត្រូវចូលចិត្តថា វតិសព្វនោះព្រះគង្គសម្តែងដោយ យេ-
កុយ្យន័យ ឯអាយុនៃសត្វដែលកន្លងទៅ ៗ ដោយន័យដូចពណ៌នាមក

ដូច្នេះនោះ ព្រោះឲ្យឃើញថា ការដែលកើតនឹងស្លាប់នេះមកព្រមគ្នា
 សត្វទាំងឡាយដែលកើតមកក្នុងលោកនេះ តែងមានជរានឹងខណ៌កមរណ
 ជាប់ប្រជិតជាមួយនឹងខ្លួនមកគ្រប់រូបគ្រប់នាម យ ថា ហិ អ ហិ ធាតុ កំ
 ឥ កុលំ មត្ត កេ ឈំ សុត ហេត្វាវ ឧក ធូតិ ប្រៀបដូចក្រពុំផ្សិត
 ដែលទុលឡើងផុតពីផែនដី តែងនាំយកមកនូវផ្លូវរោចម៍ដីឡើងមកផង
 តេ សំ បដិ សន្ធិ ចិត្ត ឧទា ទា ឈន្ត រមេវ ជរំ បត្វា សត្វទាំងឡាយ
 ដែលកាន់យកនូវបដិសន្ធិកំណើតក្នុងលោកនេះចាប់ដើមអំពីបដិសន្ធិហើយ
 ក្នុងលំដាប់ឧប្បាទខណៈនៃបដិសន្ធិចិត្តនោះ ក៏ដល់នូវសេចក្តីជរានឹងមរណៈ
 ជាប់ដិតតាមមកជាមួយនឹងខ្លួន បព្វត សិ ខរ តោ បតិ តោ សិ លា-
 វិយ ប្រៀបដូចដុំថ្ម ដែលថែកធ្លាក់ចុះចាកកំពូលភ្នំ តែងកាន់យកនូវ
 ដើមឈើ នឹង គុម្ពស្មៅ ដែលជាប់ជាមួយនឹងខ្លួនមកផង មរណំ បិ-
 ស ហា វា តិ យា អា គតំ កិរិយាកើតនឹងស្លាប់នេះ ជាប់មកព្រមគ្នា
 ជាមួយសហជាតធម៌ ព្រោះថាកើតមានហើយ ស្លាប់ក៏មានផង បុគ្គល
 ដែលកើតមកនេះ តែងនឹងស្លាប់ទៅវិញដោយពិត ចាប់ដើមអំពីកើតឡើង
 ហើយ ក៏បែរមុខចំពោះទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់មែនពិត ដូចព្រះរាជិត្យ
 ឧត្តមនាការឡើងហើយក៏បែរមុខចំពោះទៅកាន់ទីអស្តង្គត បិនមានថយ
 ក្រោយត្រឡប់ចាកវិថីដំណើរនោះឡើយ ម្យ៉ាងទៀតឧបមាដូច ទឹក

ដែលហូរចុះមកដំពីក្នុង ប្រព្រឹត្តិទៅហើសមិនអាចត្រឡប់ក្រោយ តែបណ្តា
ដើមឈើនិងដើមស្មៅដែលធ្លាក់ចុះមកក្នុងខ្សែទឹកនោះ សូម្បីតែវត្ថុណា ១
នឹងអាចត្រឡប់វិលក្រោយគ្នានឿយ សេចក្តីនេះមានឧបមាដូចម្តេចមិញ
ថាមានឧបមេយ្យដូចអាយុសង្ខារសត្វទាំងពួង ដែលកន្លងទៅ ៗ មិនត្រឡប់
ក្រោយ តាំងមុនចំពោះទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់ មិនរេរដូច្នោះឯង ហេតុ
ដូច្នោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធសំដែងទុកថា យេមេត្តាភិក្ខុបដិមំ កត្តោស
តិមាណវោ អត្ថាធិតោវសោយាតិ សត្វំនិងវត្ថុតិ
ថាសត្វដែលនៅក្នុងគភ៌នៃមាតា ចាប់ដើមអំពីឧណតាំងបដិសន្ធិ ក្នុង
វេលាកត្រីនោះ ហើយក៏តាំងប្រែទៅ ៗ កាលដើមជាកលលរូប ហើយ
ប្រែទៅជា អម្ពុទ ជាបេសិ ជាបេន ចេះតែប្រែទៅ ៗ ដរាបលំដាប់រណ-
ភាពជាទីបំផុត នឹងរកទៀងរកប្រាក់ដ៏មិនមាន ប្រៀបដូចពាក្យដែលតាំង
ឡើងហើយ ក៏ដល់នូវការអវិណ្ឌតយូរទៅ ៗ ដរាបដល់សូន្យបាត់ ។

មានពាក្យដ៏កាចារ្យវិសដ្ឋនាថា ដែលមានព្រះពុទ្ធកាសិកថា សត្វ
ដែលតាំងបដិសន្ធិ ក្នុងវេលាកត្រីយប់នោះ គឺថាដោយ យេកុយ្យន័យ
ថាធម្មតាសត្វដែលកាន់យកបដិសន្ធិ ក្នុងវេលាយប់នោះមានដោយច្រើន
ដែលនឹងកាន់យកបដិសន្ធិក្នុងវេលាកណ្តាលថ្ងៃនោះមានដោយតិច ហេតុ
ដូច្នោះអ្នកប្រាជ្ញគប្បីចូលចិត្តថា វតិសត្វនោះព្រះគតិសម្បែងដោយ យេ-
កុយ្យន័យ ឯអាយុនៃសត្វដែលកន្លងទៅ ៗ ដោយន័យដូចពណ៌នាមក

ដូច្នេះ ហេតុនេះព្រះអង្គក៏ថាលោកឧបមាទុកថា ជីវិតដែលអស់ទៅតិចទៅ
នោះ ដូចអាការដែលអស់ទៅនៃទឹកក្នុងស្ទឹងតិចទៅ ៗ រឿយ ៗ ដោយ
អំណាចកំរើកនៃព្រះអាទិត្យ ក្នុងគម្ភវិស័យដែលនូវសភាវហ្មតរឹងអស់ទៅគ្រប់
ថ្ងៃគ្រប់វេលា ពុំនោះសោតដូចផ្ទៃឈើ ដែលអាចបាត់បង់បានជ្រាប
ដល់ នឹងជ្រុះចាកដើមក្នុងវេលាព្រឹក ក៏ធម្មតាផ្ទៃឈើដែលមានរស មាន
ពណ៌ផ្សេង ៗ អាស្រ័យនឹងរសផែនដី ដែលទឹកសើមជ្រាបឡើងទៅ
ក្នុងដើម ទើបដល់នូវវង្សនាការចម្រើននៅយ៉ាងល្អ បានថាបើរស
ផែនដីមិនអាចសើមជ្រាបឡើងទៅក្នុងដើមបាន ផ្ទៃឈើទាំងនោះ ក៏នឹង
ដល់នូវសេចក្តីវិនាសចាកដើមមិនខាន សេចក្តីនេះមានឧបមាដូចម្តេចមិញ
ថាឧបមេយ្យដូចជីវិតសត្វទាំងពួងនេះ អាស្រ័យនូវរសនៃអាហារដែល
សើមជ្រាបទៅក្នុងកាយ ថាបើរសអាហារ មិនអាចជ្រាបទៅបាន
ទេ ក៏នឹងដល់នូវសេចក្តីហ្មតរឹងដាច់ ជីវិតត្រឡប់ទៅមិនខាន យ៉ាងនោះ ក៏
ឯរូបនិងនាមទាំងពួងនេះកាលបើដក ព្យាធិ មរណ បៀតបៀនហើយ ក៏
ដល់នូវសេចក្តីគ្រាំគ្រា ស្ថិតស្រពោនឈឺចាប់លំបាកវេទនា មានខ្យល់
អស្សាសបស្សាសដាច់ស្តូរទៅ សល់នៅតែរាងកាយម្យ៉ាង ជាអសុក
សាធារណរលីផែនដីដូចគ្នា ប្រៀបដូចគាផនដីដែលបុគ្គលប្រហារដោយ
ដំបង នឹងបែកផ្ទាយខ្ចាត់ខ្ចាយទៅដូច្នោះឯង ហេតុដូច្នោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ
ទ្រង់កាសិទ្ធ នូវព្រះគាថាយ៉ាងនេះទុកមក ។

អច្ចុយន្តិអរោរត្តា ជីវិតឧបរុជ្ជតិ អាយុជ័យតិ
មច្ឆានំ កុណ្ឌន្តិនំវុទ្ធកំ ដលានមិវបក្កានំ ចាតោ-
បត្តនតោកយំ វរំជាតានមច្ឆានំ និច្ចមរណតោកយំ
យថាហិក្កុម្ភការស្ស កតំមត្តិការភាជនំ ខុទ្ទកញ្ចម
ហន្តញ្ច យំបក្កយញ្ច អាមកំ សព្វំភេទបរិយន្តំ វរំ-
មច្ឆានជីវិតំ ឧស្សារោវតីណគ្គម្ហិ សុរិយស្សក្កមនំបតិ
វរំអាយុមនុស្សានំមាមំអម្ពនិវារយាត្តិ ។

សេចក្តីថា ថ្ងៃនឹងយប់ទាំងឡាយប្រព្រឹត្តកន្លងទៅយ៉ាងណា ជីវិត
សង្ខារនៃសត្វទាំងឡាយ ក៏ចេះវិវត្តលត់បាត់ទៅ ។ យ៉ាងនោះឯង ទឹកក្នុង
ស្ទឹងដែលតែងរីងហួតទៅយ៉ាងណា អាយុសង្ខារនៃសត្វទាំងឡាយ ក៏
តែងអស់ទៅជាធម្មតាយ៉ាងនោះ ភ័យរបស់ផ្លែឈើទុំទាំងឡាយ កើតឡើង
អំពីកំរិយាជ្រះចុះចាកដើមយ៉ាងណា ភ័យនៃសត្វទាំងឡាយកើតឡើងអំពី
សេចក្តីស្លាប់ជានិច្ចយ៉ាងនោះ កាជនដឹងណាតូច ឬ ធំ ចាស់ ឬ ថ្មី ដែល
ស្មូនឆ្នាំងធ្វើហើយ ហេតុដោយកាជនទាំងនោះ នឹងដល់នូវកំរិយាបែក
ធ្លាយជាបំណែកជាទីបំផុតយ៉ាងណា ជីវិតសង្ខារនៃសត្វទាំងឡាយក៏នឹង
អន្តរាយទៅយ៉ាងនោះ ទឹកសន្សើមដែលដិតជាប់នៅចុងស្មៅហើយហួត
រីងបាត់ទៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវកំដៅនៃព្រះអាទិត្យយ៉ាងណា អាយុសង្ខារ

របស់មនុស្សសត្វទាំងឡាយ ក៏អស់ទៅយ៉ាងនោះឯង ហាក់ដូចជានឹង
ពោលអង្វរមកវិញថាម្ចាស់អ្នក ។ កុំយាត់ខ្ញុំឡើយ ឯវិវេក ក៏បច្ចុប្ប-
ដ្ឋានតោមរណ៍អនុស្សាវរីត ព្រះយោគាវចរ ដែលចម្រើន
នូវមរណានុស្សាវរីតក្នុងនោះ គប្បីរលឹកនូវសេចក្តីស្លាប់ ដោយវេទក-
បច្ចុប្បដ្ឋានដូចន័យដែលពោលមកនេះ ។

២- សម្បត្តិវិបត្តិ គឺឲ្យព្រះយោគាវចររលឹកនូវសេចក្តីស្លាប់ដោយការ
បរិច្ចណិន្នវិនាស គឺឲ្យរលឹកឃើញថាសត្វទាំងពួង ដែលកើតមកនេះ
បរិច្ចណិហើយមានសេចក្តីវិនាសទៅវិញ ដែលនឹងល្អនឹងចម្រើននៅនោះ
កាលដែលវិបត្តិមិនទាន់មកដល់គ្របសង្កត់នៅឡើយ បើវិបត្តិមកដល់គ្រប
សង្កត់ហើយ នឹងវិនាសយូរធាតុត្រូវប្រកាស សេចក្តីល្អនឹងចម្រើនក៏
បាត់ទៅ សេចក្តីទុក្ខអាចក្រក់នឹងចូលមក កាយនិងចិត្តដែលធ្លាប់ជាសុខ
ហើយក៏ត្រឡប់ជាទុក្ខវិញ មិនធ្លាប់សោយសោកហើយក៏ត្រឡប់ជាសោយ
សោកវិញ ដូចយ៉ាងព្រះបាទធម្មាសោករាជ ស្តេចមានបុត្រានុភាពសោយ
រាជសម្បត្តិព្រមព្រៀងដោយសេចក្តីសុខ ដល់នូវឥស្សរិយភាពជាធំក្នុង
ភូមិមណ្ឌលដង្កូវប្រី ស្តេចបានបរិច្ចាគទានក្នុងពុទ្ធសាសនា អស់ព្រះរាជ-
ទ្រព្យ ១០០ កោដិ មានអាណាចក្រផ្សាយទៅខាងក្រោមផែនដី ១២យោជន៍
ខាងលើអាកាស ១២យោជន៍ ប្រកបដោយសិរីសម្បត្តិសុខយ៉ាងនោះ កាល
ដែលមរណមកដល់ ក៏មានសេចក្តីសោកកើតឡើងចំពោះព្រះអង្គ ហើយ

មានព្រះភក្ត្រក្តៅបែស្មោះទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់មិនត្រឡប់ក្រោយឡើយ ន័យ
១ ទៀតថា សព្វរាគរាគ្យព្យាធិបរិយោសានំ សព្វយោពូជំ
ជរាមរិយោសានំ សព្វដីវិតំមរណាបរិយោសានំ សេចក្តីថា
ការនៃបុគ្គលមិនមានរោគគ្រប់ប្រការ គង់តែមានព្យាធិនៅបន្ទាប់ខាងមុខ
តិរិយាដែលចម្រើនដោយ វ័យទាំងពួង គង់តែមានជរានៅបន្ទាប់ខាង
មុខ សេចក្តីរស់នៅរាល់ថ្ងៃនេះ គង់តែមានមរណ នៅបន្ទាប់ខាងមុខ
សញ្ញាយោវលោកសន្និវាសោ ជាតិយាអនុគតោ ជរា-
យអនុសតោ ព្យាធិនាអភិក្ខតោ មរណោនអញ្ញាហតោ
សេចក្តីថា សព្វទាំងពួងដែលអាស្រ័យនៅក្នុងលោកទាំងអស់ តែងមាន
ជាតិទុក្ខប្រដឹកតាមល្អងលោមធ្វើឲ្យវង្វេងភ្លាត់ស្មារតី ជរាទុក្ខតែងចង់រួតរឹត
ឲ្យដល់នូវវិបត្តិផ្សេងៗ ព្យាធិទុក្ខជាអ្នកតាមញាំញី បៀតបៀនឲ្យឈឺចាប់
សព្វរាងកាយមរណទុក្ខជាអ្នកគ្របសង្កត់បំបែកទម្លាយផ្តាច់ផ្តល់ដីវិតន្ទ្រិយ
ឲ្យវិនាសសាបសូន្យទៅ ហេតុនេះទើបព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់សម្តែងថា ៖

យថាបិសេណាវិបុលា នកំអាហាច្ចបព្វតា សមន្តា
អនុបរិយេយ្យំ និឆ្នោថេន្តាធនុទិសា ឯវំជរាធម្មច្ចុប
អធិវត្តន្តិចាណំនោ ខត្តិយេព្រាហ្មណោវេសេ សុទ្ធ
ចណ្ឌាលបុក្កុសេ នតិញ្ចាបរិវេន្តតិ សព្វមេវភិមន្តតិ
នតត្ថហត្ថិនក្ខមិ នរថាជំនបត្តិយា ននាបិមន្តយុទ្ធន

សត្វាដេតុននេនវាតិ ។

សេចក្តីថា ជក្កី មច្ចក្តី នឹងបានរៀនលែងនូវបុគ្គលណា ១ មិនមាន
 ឡើយ តែងគ្របសង្កត់ញាញឹសពូសតូទាំងពួងទូទៅ គ្រប់រូបគ្រប់នាម
 មិនមានលើកទុកថាក្សត្រិយ៍ ថាព្រាហ្មណ៍ថាអ្នកឈ្នួញ អ្នកគ្រូ អ្នក
 ចណ្ឌាលអ្នកចោលនូវអាចម៍ សេចក្តីមរណនេះ ឧបមាដូចក្តីដែលមានដុំ
 ឬតាន់តែ ១ ធ្លាក់ចុះមកអំពីអាកាស ហើយវិលទៅជុំវិញក្នុងទិសទាំង ៤
 សង្កត់សង្កិននូវវត្ថុទាំងពួង មិនមានរៀនទុកនូវសត្វ នឹង សង្ខារណា ១
 ឡើយ បើនឹងតយុទ្ធដោយស្តេចមច្ចុរាជនោះ មិនមែនជាវិស័យតយុទ្ធ
 បាន ព្រោះហេតុនោះថាក្នុងមរណសង្គ្រាមនោះ មិនមានទីតាំងនៃពល
 វិវា ពលសេះ ពលរាជរថ ពលថ្មើជើង មិនមានទីតាំងដោយគូកំពែងទ្វារ
 ទាំងពួង ដែលនឹងមានពលពាហនប្រើន ក៏មិនត្រូវការនឹងយកមកតយុទ្ធ
 ដោយមរណសង្គ្រាមនោះ មិនអាចនឹងយកមកតតាំងបានឡើយ ទោះ
 បីនឹងឲ្យនូវមាសប្រាក់កែវមណីប៉ុន្មាន ៗ ក្តី ឬចេះមន្តអាគមយ៉ាងណា ៗ ក្តី
 ក៏មិនអាចនឹងយកមកតយុទ្ធដោយស្តេចមច្ចុរាជនោះបានឡើយ តែវត្ថុ-
 បេន្តេនសម្បត្តិ វិបត្តិតោមរណំអនុស្សរិតតំ ព្រះយោគាវចរ
 កាលកំណត់នូវសេចក្តីស្លាប់ដូច្នោះហើយ គប្បីរលឹកដល់មរណដោយ
 សម្បត្តិវិបត្តិដូចន័យដែលបានពោលមកហើយនេះចុះ ។

៣- ឧបសម្ពារណតោ គឺឲ្យព្រះយោគាវចររលឹកដល់សេចក្តី

ស្លាប់ដោយ ឧបសម្ពាណ គឺថាឲ្យរលឹកដល់សេចក្តីស្លាប់នៃបុគ្គល
ដទៃ ហើយនាំចូលមកទុកដាក់ក្នុងខ្លួន កាលដែលនឹងរលឹកនោះ គប្បី
រលឹកដោយពាក្យ ៧ ប្រការគឺ ៖

ក- យសមហាត្ថតោ ឲ្យរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយយស
គឺថាឲ្យរលឹកថាស្តេចមច្ចុរាជនេះ នឹងបានកោតក្រែងថាអ្នកនេះ ជាមនុស្ស
មានបរិវេច្ឆិកាច្រើនកុំបៀតបៀនឡើយ នឹងបានកោតក្រែងដូច្នេះមិនមានអំបាល
យ៉ាងស្តេចធំទាំងឡាយមានមហាសម្បត្តិរាជ និង មន្ទាតុរាជ និង មហា-
សុទ្ធស្សនចក្រពត្រាធិរាជ ដែលមានឥស្សរិយយស និង បរិវេយសជាយ៉ាង
ច្រើន បរិបូណ៌ទៅដោយពលពាហន និង ទ្រព្យសម្បត្តិ ជាឧទ្យានិកភាព
នោះ ក៏គង់លុះក្នុងអំណាចស្តេចមច្ចុរាជទាំងអស់ នឹង ចាំពោលទៅថ្វីដល់
ខ្លួនពាហនៈ នឹងផុតចាកអំណាចស្តេចមច្ចុរាជឯណាបាន ឯយសម-
ហាត្ថតោមនុស្សវិត្តំ ព្រះយោគាវចរគប្បីរលឹកដោយការច្រើនទៅ
ដោយយសដូចពោលមកនេះ ។

ខ. បុព្វមហាត្ថតោ ឲ្យរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយបុណ្យ
គឺថាឲ្យរលឹកដល់អ្នកមានបុណ្យទាំងឡាយ មានជាតិកសេដ្ឋី និងជដិល
សេដ្ឋី និងឧត្តកសេដ្ឋី និងមេណ្ឌកសេដ្ឋី និងបុណ្យកសេដ្ឋីជាដើម បណ្តាជន
ដែលមានបុណ្យកសិម្ភារទាំងនោះ ជាតិកសេដ្ឋីនោះ មានប្រាជ្ញណ៍ប្រា-
សាទហើយទៅដោយកែវ ៧ ប្រការ មានផ្លែ ៧ ជាន់ កំពែង ៧ ជាន់ សុទ្ធតែ

ហើយទៅដោយតែ ៧ ប្រការ ហើយមានទាំងដើមកល្យត្រីក្សកើតឡើង
ក្នុងជ្រុងទាំង ៤ នៃប្រាសាទ កំណប់ ១ មានទំហំមាត់ជាន់ ១ យោជន៍
១ ទៀតមានទំហំមាត់ កន្លះយោជន៍ ១ ទៀតមានមាត់ជាន់ ៣០០ សិន
១ ទៀតមានមាត់ជាន់ ១០០ សិន ហើយមានស្រ្តីតែ ១ មកអំពីឧត្តរក្សវ្យូប
ជាអគ្គករិយា ឯដងដីលសេដ្ឋីនោះទៀត មានក្នុងមាសកើតឡើងខាងក្រោយ
ផ្ទះ នឹងកាយកើបជញ្ជូនយកប៉ុន្មាន ។ ក៏មិនអស់មិនមានរលោះឡើយ
មេណូកសេដ្ឋីនោះ មានព័ត៌មានសកើតឡើងដោយបុណ្យពេញទៅក្នុងទី
ប្រមាណ ៨ ក៏សក្កន៍ពោះព័ត៌មាននោះពេញទៅដោយវត្ថុទាំងពួង បើនឹង
ប្រាថ្នាវត្ថុឯណា ។ ក៏ដកយកតែឆ្នកដែលបិទមាត់ព័ត៌មាននោះចេញ ហើយ
វត្ថុនោះ ។ ក៏ហូរចេញចាកមាត់ព័ត៌មាននោះមក បានសម្រេចដូចសេចក្តី
ប្រាថ្នា បុណ្យកសេដ្ឋីនោះ កាលដើមចេញទៅក្នុងស្រែ អាចម៍បំណះក៏ត្រ-
ឡប់ទៅជាមាស លុះបានធ្វើជាសេដ្ឋីហើយ ទិក្ខុមីធ្វើផ្ទះនៅនោះ ក៏មាន
កំណប់ទ្រព្យពេញក្នុងទីនោះ អ្នកមានបុញ្ញកិសម្ភារច្រើនផ្សេងៗ គ្នាប្លែក
វិសេសពីគ្នា ជនទាំងឡាយដទៃគេតែងឮឃើញ ថាអ្នកមានបុញ្ញនុភាព
ប្រាកដក្នុងលោកនេះ ក៏អ្នកទាំងអំបាលនោះ អ្នកណា ១ មិនអាចយក
ទ្រព្យទាំងនោះ មកជាថ្នូរថ្នូរខ្លួន លោះខ្លួនឱ្យផុតចាកអំណាចនៃស្តេច
មច្ចុរាជនោះបាន សុទ្ធតែដល់នូវមរណភាព បែកធ្លាយខ្លួនបាត់ទៅទាំង
អស់ នឹងបាច់ពោលទៅថ្វីដល់បុគ្គលប្រាកដដូចជាអាត្មានេះឯង ធ្វើម្តេច
នឹងរួចចាកមរណភាពទៅបាន ឯវិបុល្យាមហាត្ថមោទនុស្សតត្ថំ

ព្រះយោគាវចរគប្បីរលឹកដោយការច្រើន ទៅដោយបុណ្យយ៉ាងនេះ ។

ក. ជាមមហាគុតោ ឲ្យរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយកម្លាំង
គឺថាឲ្យរលឹកដល់បុគ្គលដែលមានកម្លាំងច្រើន ប្រាកដយ៉ាងអ្នកចម្បាប់
ឈ្មោះ វស្សទេព ពលទេព ភិមសេន យុទ្ធិជ័យ ហនុរជាដើម បណ្តា
អ្នកទាំងឡាយនេះ ជនម្នាក់ ៗ នោះសឹងមានកម្លាំងច្រើន ។ កម្លាំងនាយ
ខ្មាន់ក្រ ៥០០ នាក់ ទើបស្មើនឹងកម្លាំងនាយភិមសេនតែម្នាក់ ក៏បុគ្គលដែល
មានកម្លាំងច្រើន ដែលគេឮឈ្មោះប្រាកដក្នុងលោកនេះ ម្តេចក៏មិនអាចត
យុទ្ធដោយស្តេចមច្ចុរាជបាន ចំណង់បើខ្លួនអាត្មានេះ នឹងអាចតយុទ្ធជា
ណាបាននាយ ឯវស្សទេព ហនុរជាដើម អនុស្សវិត្យ ព្រះយោគាវចរ
គប្បីរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយកម្លាំង ដូចពោលមកហើយយ៉ាងនេះ។

ឃ. ឥន្ទ្រមហាគុតោ ឲ្យរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយប្លន្ទ គឺ
ថាឲ្យរលឹកដល់បុគ្គលកើតមកក្នុងលោកនេះ ដែលមានប្លន្ទសក្តានុភាពច្រើន
ដោយប្រការឯណា ៗ ក្តី ក៏មិនអាចនឹងធ្វើនូវសង្គ្រាមនឹងស្តេចមច្ចុរាជ
នោះបានអស្ចារ្យ ដូចព្រះមហាមោគ្គល្លានត្ថេ ជាទុតិយសាវ័កនៃព្រះសម្មា-
សម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ប្រកបដោយឥន្ទ្រានុភាព ដ៏លើសជាទីឯតទគ្គ ចំណែក
ខាងប្លន្ទបណ្តាសាវ័កក្នុងសាសនានេះ សាវ័កណា ១ នឹងមានប្លន្ទដូចព្រះ
មហាមោគ្គល្លាននេះមិនមាន ព្រះមហាមោគ្គល្លាននេះ អាចញ៉ាំងដៃយន្ត
ប្រាសាទ របស់ទេវរាជ ឲ្យកម្រើកញាប់ញ័រដោយម្រាមមេដើមទៅបាន

ឯកិច្ចដែលនឹងចូលឈានសមាបត្តិឲ្យយ៉ាងឆាប់ មិនមានបុគ្គលឯណាស្មើ
មានបុព្វិដល់គ្រឹះនេះហើយ ម្តេចក៏គង់ចូលទៅកាន់មាត់នៃមច្ចុរាជ ព្រម
ទាំងបុព្វិ ទាំងរាជៈអំណាច ប្រៀបដូចសត្វម្រឹគដែលចូលទៅកាន់មាត់ក្រែ
សរាជសីហ៍ ក៏យ៉ាងខ្លួនអាត្មានេះ ធ្វើម្តេចហើយនឹងផុតអំណាចនៃស្តេច
មច្ចុរាជនោះបាន ឯវិវាទមហាត្ថុតោ អនុស្សវិទ្យំ ព្រះយោគាវចរ
គប្បីរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយបុព្វិដូចពោលមកនេះ ។

ង- បញ្ញាមហាត្ថុតោ ឲ្យរលឹកដោយការច្រើនទៅដោយបញ្ញា
គឺថាឲ្យរលឹកឃើញថា បណ្តាសត្វរាំងឡាយដែលរំលស់ នៅក្នុងផលា-
លោកឧបសាគរនេះ សត្វណា ១ ដែលមានបញ្ញាឆ្លៀវឆ្លាសយ៉ាងណា ។
ក៏គង់មិនអាចគិតរកលេសឧបាយ គេចឲ្យផុតចាកអំណាចនៃស្តេចមច្ចុរាជ
នោះបាន កុំបាច់និយាយឡើយដល់សត្វដទៃ ។ ដែលមានបញ្ញាបារមី
តិច ទោះបីលោកមានបញ្ញាបារមីមុតក្លា ប្រាកដយ៉ាងព្រះមហាសាវ័-
បុត្តត្ថេរ ជាបឋមសាវ័ក ប្រកបដោយបញ្ញាដ៏ក្លាហាន ចំណែកគ្រាប់
ភ្លៀងធ្លាក់ចុះក្នុងវិល្លងចក្រវាឡ ធ្លាក់ចុះយូរប្រមាណ ១ កល្យ ដំណក់
គ្រាប់ភ្លៀងនិងល្អងគ្រាប់ភ្លៀងនោះ មានច្រើនតិចប៉ុន្មាន ។ ព្រះសាវ័បុត្ត
លោកអាចរាប់បានទាំងអស់ បណ្តាសត្វក្នុងលោកនេះ លើកទុកតែព្រះ
សម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ចេញ ក្រៅពីនោះហើយអ្នកណា ១ ឡើយក៏នឹងមាន
បញ្ញាច្រើនដូចព្រះសាវ័បុត្តនោះគ្មាន បញ្ញាព្រះសាវ័បុត្តនោះថា បើចែក

ចេញជា ១៦ ។ ហើយលើក ១៥ ចេញ យកតែចំណែក ១ ចំណែក
១ នោះមកចែកចេញជា ១៦ ហើយលើកចេញ ១៥ ចំណែកទៀត យក
តែចំណែក ១ ខាងចុងបំផុតនោះមកចែកចេញជា ១៦ ចំណែកទៀតតាម
ន័យដូច្នេះដល់ទៅ ១៦ ដង ហើយទើបយកបញ្ញាព្រះសារីបុត្តត្ថវ ១ ចំ
ណែកដែលបែងជា ១៦ ចំណែកក្នុងទីបំផុតនោះ មកប្រៀបដោយបញ្ញា
បណ្ឌិតជាតិទាំងពួង។ ក៏តែជាងបញ្ញាព្រះសារីបុត្តត្ថវ ១ ចំណែកដែលជា
បំផុតនោះទៀត ព្រះសារីបុត្តនេះបានជាទីឯតទគ្គ ចំណែកខាងបញ្ញាច្រើន
បណ្តាលណាក៏ដែលមានបញ្ញាច្រើន ដល់ទីបំផុតយ៉ាងនេះហើយ ក៏គង់មិន
អាចនឹងកន្លងបង់នូវអំណាចនៃស្តេចមច្ចុកដនោះបាន យ៉ាងខ្លួនអាត្មានេះ
នឹង អាចកន្លងនូវអំណាចនៃស្តេចមច្ចុកដនោះឯណាបាន ឯបញ្ញា មហា
ក្កតោអនុស្សវិតព្វ ព្រះយោគាវចរ គប្បីរលឹកដោយការច្រើនទៅ
ដោយបញ្ញា ដូចន័យដែលពោលមកហើយនេះ ។

ច- បច្ចេកតុទ្ធតោ ឲ្យរលឹកដោយព្រះបច្ចេកតុទ្ធគឺឲ្យពួកថា
ព្រះបច្ចេកតុទ្ធទាំងពួងនោះ ប្រកបដោយបញ្ញាពលនិងវិរិយពលបានកាច់
កិនញាំញីនូវសិកសត្រូវគឺកិលេសធម៌ទាំងពួង ហើយដល់នូវបច្ចេកពោធិ-
ញាណ ត្រាស់ដឹងនូវញោយ្យធម៌ទាំងពួង ដោយខ្លួនឯង មិនមានគ្រូ
អាចារ្យប្រៀនប្រដៅឡើយ ក៏ព្រះបច្ចេកតុទ្ធប្រសើរដោយគុណយ៉ាងនេះ
ហើយ ម្តេចក៏គង់មិនផុតចាកអំណាចនៃស្តេចមច្ចុកដនោះបាន ចំណង់

បើយ៉ាងណាគ្នានេះនឹងអាចរួចផុតមកអំពីទីណា ឯវិបល្លាសកុណ្ឌតោ
អនុស្សាវរីតតំ ព្រះយោគាវចរគប្បីរលឹកដោយព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ដូចន័យ
យ៉ាងនេះ ។

ឆ. សម្មាសម្ពុទ្ធតោ ឲ្យរលឹកដោយព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ គឺឲ្យរលឹកថា
ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គមានព្រះរូប ព្រះនាម ព្រះសរីរកាយដ៏វិចិត្រទៅ
ដោយទុត្តិសមហាបុរិសលទ្ធភណ្ឌ គឺលទ្ធភណ្ឌសម្រាប់មហាបុរសទាំង ៣២
និងអសីត្យានុញ្ញានទាំង ៨០ គត់ ប្រសើរដោយធម្មកាយ បរិបូណ៌ដោយ
កែវពោលគឺ សីលទទ្ធ សមាធិទទ្ធ វេញ្ញាទទ្ធ វិមុត្តិទទ្ធ
វិមុត្តិញ្ញាណទទ្ធ ឧប្បន្ទទទ្ធ និងបរិសុទ្ធ ដោយអាការទាំងពួង ជា
បុគ្គលដល់ហើយនូវការច្រើនទៅដោយយស ដោយបុណ្យ ដោយកម្លាំង
ដោយបូជ្ជ ដោយបញ្ញា និងរកបុគ្គលឯណា ១ ប្រៀបផ្ទឹមជាគូស្ម័យមិនបាន
អរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធា សោមិសសីលវុដ្ឋិនិច្ឆាតេន មហា
អត្តត្ថោន្តោវិយ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធនោះ ព្រះអង្គបានកាច់បំបាក់នូវកាំកង
នៃសំសារចក្ក ត្រាស់ដឹងនូវធម៌ទាំងពួងដោយព្រះអង្គឯង ដោយអាការ
មិនបានវិបត្តិ ព្រះអង្គមានគុណប្រសើរយ៉ាងនេះហើយ ម្តេចឡើយក៏គង់
ទ្រង់រម្ងាប់នូវសំខារធម៌ទាំងពួងចូលទៅកាន់ព្រះនិព្វាន ជាស្ថានសួន្យចាក
ភត្តាទិកិលេសដោយទទឹកភ្លៀងគឺមរណ ព្រះអង្គប្រៀបដូចជាគំនរភ្លើងធំ
ដែលជាប្រទីបពន្លឺក្នុងត្រែកត រលមរលត់សួន្យទៅដោយអំណាចទទឹក

ភ្លៀង ប្រវែងកល្បរលាយបាត់សង្ខាររកបញ្ញតិមិនមាន ។

ឯវិមហានុកាវស្ស យន្ត្រាមេតមហោសិទោ នក-
យេននលជ្ជាយ មរណាវសមាគតំ និលជ្ជំ វិតសារជ្ជិសព្វ
សត្តាភិមន្តនំតយំទំមាទិសំសត្តំ តតិណិកិកវិស្សតិ ។

សេចក្តីថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គជាអ្នកស្វែងរកនូវគុណមានសីល
គុណជាដើមនេះមានអានុភាពច្រើនយ៉ាងនេះ ម្តេចក៏គង់សេចក្តីមរណមិន
មានកោតខ្លាច មិនមានអៀនខ្មាសសោះ ក៏ឯមរណនេះ ជាសង្គ្រាម
ធំក្នុងដលាលោកតែងញាំញីនូវសត្វទាំងពួង ទាំងឡាយ ដែលមិនមាន
ខ្មាស មិនមានញញើត និងគ្របសង្កត់នូវសត្វប្រាកដ ដូចយ៉ាងអាត្មា
នេះផងមិនខាន ឯវិសម្មាសម្ពុទ្ធតោអនុស្សរិតព្វ ព្រះយោគា-
វចរគប្បីរលឹកដោយព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដូចន័យយ៉ាងនេះ ។

ឯពាក្យទាំង ៧ ប្រការនោះ រួមចូលគ្នាជាបទ ១ ហៅថា
ឧបសំហារណា ។

២- កាយេពហុសាធារណេតោ ឲ្យព្រះយោគាវចររលឹកថា
អយំកាយេពហុសាធារណោ អសីតិយាតាវតីមិត្ត-
លានំសាធារណេ សេចក្តីថារូបកាយនៃសត្វទាំងពួងរស់សាធារណ
ទូទៅ ដល់ពួកដង្កូវទាំងឡាយ ៨០ គ្រកូល ផងដែលអាស្រ័យនូវស្បែក
សម្បូរថ្ម ក៏ទំពាស្បែកសម្បូរថ្មដែលអាស្រ័យនៅក្នុងស្បែកបន្ទាប់

សាច់ ក៏ទំពាស្មីនូវវិស្សកបន្ទាប់សាច់ ដែលអាស្រ័យនៅក្នុងសាច់ ក៏
ទំពាស្មីសាច់ ដែលអាស្រ័យនូវសរសៃ ក៏ទំពាស្មីសរសៃ ដែលអាស្រ័យនូវ
ឆ្អឹង ក៏ទំពាស្មីឆ្អឹង ដែលអាស្រ័យនូវខួរក្នុងឆ្អឹង ក៏ទំពាស្មីខួរក្នុងឆ្អឹង
ដោយន្ត ជិយ្យន្ត មិយ្យន្ត ដង្កូវទាំងឡាយនោះ កើតក្នុងកាយ
ចាស់ក្នុងកាយ ស្លាប់ក្នុងកាយ បន្ទាប់នូវឧបារបស្សន៍ក្នុងកាយ ។

ការយោវនេសំស្សតិយវចេវ តិណនសាលាចសុ
សានិច វច្ឆកុដិចបស្សវនោណិកា ។

កាយនៃយើងទាំងពួងនេះ ជាផ្ទះសម្រាប់ប្រសូតនៃសត្វដង្កូវ ជា
រោងសម្រាប់ដាក់សត្វដង្កូវឈឺ ជាព្រៃសមសាន សម្រាប់ចោលសាក
អសុភដង្កូវ ជាបន្តន់ ជាស្នូតសម្រាប់ដុះឬថាសម្រាប់បន្ទាប់នូវឧបារប
បស្សន៍នៃដង្កូវ គួរតែសង្វេគវេទនាកាយនៃយើងគេទាំងឡាយនេះ ជួន
កាលដង្កូវកម្រើកជ្រួលជ្រើមឡើង ហើយក៏ដល់នូវសេចក្តីស្លាប់ ដោយ
ដង្កូវកម្រើកនោះក៏មាន ខាងក្នុងកាយនេះ នឹងមានតែពួកដង្កូវបៀត
បៀនតែម្យ៉ាងក៏ទេ សឹងមានរោគច្រើនជាងរយដំពូក បៀតបៀនក្នុងកាយ
នេះទៀត ហើយក៏ជាទីសាធារណទូទៅដល់សត្រូវទាំងឡាយខាងក្រៅ
មានសត្វពស់ និងខ្ទុយជាដើម ជាបច្ច័យនៃសេចក្តីស្លាប់កាយនេះជាទី
មុត ត្រូវអំពីឧបទ្វីន្តរកយទាំងពួងផ្សេងៗឧបមាដូចចន្ទានដែលបុគ្គលឆ្ងោង
ទុកក្នុងទីប្រជុំផ្លូវធំទាំង ៤ ជាទីត្រូវត្រង់នៃសរ និងលំពែងធំ និងដុំថ្មជាដើម

ហេតុនេះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធច្រើនសម្តែងទុកថា ។

ឥតកិក្ខុវេកិក្ខុទិវសេនិក្ខុន្តេ វត្ថុយាបតិហិតាយ
ឥតិបដិសញ្ញក្ខត្តិ ។

សេចក្តីថា ម្នាលកិក្ខុទាំងឡាយ កិក្ខុដែលមានមរណសតិក្នុងសន្តាន
កាលបើពេលវែងប្រព្រឹត្តកន្លងទៅហើយ ពត្រីនឹងចូលមក គប្បីពិចារណា
ដល់មរណភាពនៃអាត្មាថា ហេតុដែលនឹងឲ្យអាត្មាដល់នូវសេចក្តីអន្តរាយ
ជាបច្ច័យនៃសេចក្តីស្លាប់នោះច្រើនយ៉ាងណាស់ ដូនកាលពស់ចឹក ខ្លួនទិច
ក្អែកទាំងមាន ដូនកាលអាហារដែលបរិភោគចូលទៅហើយមិនទ្រុឌទ្រោម
ប្រមាត់កម្រើក ស្វែសកម្រើក ខ្យល់មានមុខដ៏មុតដូចកាំបិតបាបចុកកំ
មាន ហេតុទាំងនេះក៏សុទ្ធតែសេចក្តីអន្តរាយ ជាបច្ច័យនៃមរណទាំងអស់
ឯវិញ្ញាណ តហុសាធារណតោ មរណំអនុស្សវិតវំ ព្រះ
យោគាវចរគប្បីពិចារណានូវសេចក្តីស្លាប់ ដោយកាយតហុសាធារណ
យ៉ាងនេះ ។

៥- អាយុទុព្វលតោ ឲ្យព្រះយោគាវចរលើកសេចក្តីស្លាប់ដោយ
អាយុមានកម្លាំងថយ គឺឲ្យរលឹកឲ្យឃើញថា អាយុរបស់សត្វទាំងពួង
រកកម្លាំងមិនមានជាទុព្វលភាពពេកណាស់ ដូចបទថា ៖

សត្តានំជីវិតំអស្សាសបស្សាស្វបនិព្វន្ធនេវ វេរិយាបដ្ឋប

ធិត្វទ្ធិច សីតុណ្ហាបធិត្វទ្ធិច មហាក្ខត្វបធិត្វទ្ធិច អាហា
រូបធិត្វទ្ធិច ។

សេចក្តីថា ដីវិតនៃសត្វទាំងឡាយនេះ ជាប់ចំពោះដោយដង្ហើមចេញ
និងដង្ហើមចូលផង ថាបើដង្ហើមចេញចូលនោះ មិនបានប្រព្រឹត្តទៅហើយ
ដីវិតក៏នឹងជាប់ទៅសូន្យទៅនឹង ដល់នូវសេចក្តីមរណភាពដោយពិត ដីវិត
នេះជាប់ទៅដោយឥរិយាបថផង កាលបើឥរិយាបថទាំង ៤ ប្រព្រឹត្តទៅ
ស្មើល្អ ដីវិតនោះក៏រស់នៅបានមិនរលត់ មិនសូន្យទៅ បើឥរិយាបថនោះ
ប្រព្រឹត្តទៅមិនស្មើ គឺអង្គុយច្រើន ឬដេកច្រើន ឬឈរច្រើន ឬដើរច្រើន
ជ្រុលដោយឥរិយាបថណា ១ ហើយ ក៏ជាហេតុនឹងឲ្យអាយុនោះ តិចទៅ
ដីវិតនេះជាប់ទៅដោយសេចក្តីក្តៅនិងត្រជាក់ផង កាលបើក្តៅនិងត្រជាក់
នោះតាំងនៅស្មើល្អ ដីវិតក៏រស់នៅប្រព្រឹត្តទៅបាន បើក្តៅឬត្រជាក់
នោះជ្រុលហួសប្រមាណហើយ អាយុក៏នឹងដាច់សូន្យទៅ ដីវិតនេះជាប់
ទៅដោយមហាក្ខត្វរូប ៤ គឺធាតុទាំង ៤ កាលបើធាតុទាំង ៤ នោះ
ប្រព្រឹត្តទៅស្មើល្អ ដីវិតក៏ចម្រើននៅបាន បើធាតុទាំង ៤ ធាតុណា ១
ប្រព្រឹត្តទៅមិនស្មើកម្រើកហើយ អាយុក៏នឹងដាច់សូន្យទៅ ទុកជាបុគ្គល
បរិបូណ៌ដោយកម្លាំងច្រើនយ៉ាងណា ៗ ក្តី តែធាតុណា ១ កម្រើកហើយ
ក៏គង់នឹងមានកាយនោះ គ្រាំគ្រាជាកោតផ្សេង ៗ មានអតិសារកោត គឺ
កោតចុះឈាមជាដើម មានកាយនោះពុកស្អុយសៅហ្មង ក្តៅក្រហាយ
ក្រវល់ក្រវាយទៅសព្វរាងកាយ ដួនកាលមានទីតាំងដាច់ឃ្លាតចេញពីគ្នា

ក៏ដាច់ដីវិតទ្រុឌស្លូតទៅ ដីវិតនេះជាប់ទៅដោយអាហារ កាលបើបាន
 អាហារបរិភោគចូលទៅ ដីវិតក៏ប្រព្រឹត្តទៅបាន ថាបើមិនបានបរិភោគ
 អាហារហើយ ឬបរិភោគឲ្យច្រើនកើនលើសប្រមាណ ភ្លើងធាតុនឹងអាច
 កំដៅឲ្យទ្រុឌទ្រោមទៅមិនបាន ហើយអាយុក៏នឹងដាច់ស្លូតទៅ អាស្រ័យ
 ហេតុនេះឯងទើបសម្តែងថា ដីវិតទ្រុឌរបស់សត្វទាំងពួងនោះ ជាប់ទៅ
 ដោយអស្សាសបស្សាសផង ជាប់ទៅដោយសេចក្តីក្តៅ និង ត្រជាក់ផង
 ជាប់ទៅដោយមហាក្ខត្យបផង ជាប់ទៅដោយអាហារផង ឯវិញ្ញាណ
 ទុព្វលតោ មរណំអនុស្សវិតតំ ព្រះយោគាវចរគប្បីរលឹកដល់
 សេចក្តីស្លាប់ ដោយអាយុទុព្វលដូចមានន័យដែលសម្តែងមកនេះ ។

៦. អធិមិត្តតោ ឲ្យព្រះយោគាវចររលឹកសេចក្តីស្លាប់ ដោយ
 កំណត់គ្មានថា ៖

ដីវិតព្យាបិ កាលោច ទេហនិគ្ខេបនំគតិ បញ្ចេតេ
 ដីវលោកស្មី អធិមិតាននាយេ ។

អធិប្បាយថា ហេតុដែលនឹងកំណត់មិនបានរបស់សត្វនោះមាន ៥
 យ៉ាង គឺដីវិតកំណត់មិនបាន ១, សេចក្តីឈឺចាប់កំណត់មិនបាន ១, កាល
 វេលានឹងស្លាប់កំណត់មិនបាន ១, ទីដែលនឹងចោលកន្លែងសាកអស្កក
 កំណត់មិនបាន ១, ដំណើរដែលនឹងទៅកាន់ភពខាងមុខទៀត កំណត់មិន
 បាន ១, រួមគ្នាត្រូវជា ៥ យ៉ាង អធិប្បាយថាសត្វទាំងឡាយនឹងកំណត់

ថា អញនឹងមានជីវិតប្រព្រឹត្តទៅបានដល់កាលត្រឹមនោះ ។ បើមិនទាន់
ដល់កាលត្រឹមនោះទេ អញនឹងមិនស្លាប់មុន លុះតែដល់កាលកំណត់
នោះទើបស្លាប់ នឹងកំណត់យ៉ាងនេះមិនបាន កល ល កោះល
បិសត្តាមរត្តិ សត្វទាំងឡាយដែលកើតឡើងក្នុងគភ៌មាតានោះ ទើប
នឹងតាំងឡើងជាកលលរូបហើយវិនាសទៅក៏មាន ជាអម្ពុទ្ធហើយក៏មាន
ជួនកាលជាបេសិជាយនហើយវិនាសទៅក៏មាន ជួនកាលបែកបញ្ចសាខា
ហើយវិនាសទៅក៏មាន ជួនកាលតាំងនៅបាន ១ ខែ ២ - ៣ - ៤ - ៥ - ១០
ខែ ហើយក៏វិនាសទៅក៏មាន សត្វជំពូកខ្លះ ស្លាប់ក្នុងកាលចេញចាកគភ៌
មាតាក៏មាន សត្វខ្លះចេញចាកគភ៌មាតាហើយ តាំងនៅបាន ១ ថ្ងៃ ២ ថ្ងៃ
៣ ថ្ងៃ ហើយស្លាប់ទៅក៏មាន នៅបាន ៤-៥-១០ ថ្ងៃស្លាប់ទៅក៏មាន នៅ
បាន ១ ខែ ២ ខែ ៣ ខែ ហើយស្លាប់ទៅក៏មាន នៅបាន ៤-៥-១០ខែ
ហើយស្លាប់ទៅក៏មាន នៅបាន ១-២-៣ ឆ្នាំ ហើយស្លាប់ទៅក៏មាន
តាំងនៅបាន ១០-២០-៣០ ឆ្នាំ ហើយស្លាប់ទៅក៏មាន ដែលនឹងកំណត់
ជីវិតនេះកំណត់មិនបាន ឯសេចក្តីឈឺចាប់នោះទៀតក៏កំណត់មិនបាន
ដូចគ្នា ដូចបទថា ឥមិនា ឡាធិនា សត្តា មរត្តិ ន អញ្ញោ ន
ថាសត្វទាំងឡាយនឹងស្លាប់ដោយដម្ងិនេះ ដោយរោគឈ្មោះនេះ ។ យ៉ាង
នេះកំណត់មិនបាន សត្វជំពូកខ្លះស្លាប់ដោយចក្ខុរោគគឺរោគក្នុងភ្នែក ឬ
សោតរោគ គឺរោគក្នុងច្រវៀង ជួនកាលស្លាប់ដោយយានរោគ គឺរោគក្នុង
ច្របុះ ឬជីវ្ហរោគ គឺរោគក្នុងអណ្តាត កាយរោគ គឺរោគក្នុងកាយ សីស

រោគ គឺរោគក្នុងក្បាលមានប្រការផ្សេងៗ សត្វជំពូកខ្លះស្លាប់ដោយរោគ
ដែលតាំងឡើងអំពីប្រមាត់ហៅថាបិតសមុជ្ជនរោគ ខ្លះស្លាប់ដោយរោគ
ដែលតាំងឡើងអំពីស្វេសហៅថាសេម្ភសមុជ្ជនរោគយ៉ាងនេះ កាលវេលា
ដែលនឹងស្លាប់នោះទៀតក៏កំណត់មិនបានដូចគ្នា ដូចបទថា ឥមស្មី
យេវត្ថាលេមរិតរាជ្យអញស្មី ថាសត្វយ៉ាងនេះត្រូវស្លាប់ក្នុងពេល
ដូច្នេះ ក្រៅពីពេលនេះមិនស្លាប់ឡើយ នឹងកំណត់ដូច្នេះមិនបាន ដួន
កាលសត្វខ្លះស្លាប់ក្នុងពេលព្រឹកក៏មាន សត្វខ្លះស្លាប់ក្នុងវេលាថ្ងៃត្រង់ ខ្លះ
ស្លាប់ក្នុងវេលាថ្ងៃសៀលក៏មាន ដួនកាលស្លាប់ក្នុងពេលបឋមយាម ឬ
មជ្ឈិមយាម ឬ បច្ចិមយាមក៏មាន ដែលនឹងកំណត់វេលាស្លាប់នោះ
កំណត់មិនបាន ដូចន័យដែលពោលមកនេះជាដើម ។

(មានតទៅទៀត)

អំពីដើមកំណើតប្រាសាទអង្គរ (តំពីខ្សែ ៤)

លោកល្វីហ្វីលីប អាចារ្យបង្រៀនឧត្តមវិជ្ជា សាលាក្នុងស្ថានប្រាសាទ

នៅក្រុងប៉ារីសជាអ្នកអធិប្បាយ

ក្រុមការ ជុំ-មេ

ធ្វើការនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ ប្រែចេញជាភាសាខ្មែរ

(ចប់)

បន្ទាយន្ទារនៅជាខាងកើតបំផុតទីរួមខេត្តបាត់ដំបង នៅលើដីធ្លី
ក្នុងដែក គឺជាប្រាសាទ ១ ដែលបាក់បែបអន្តការជាងគេហើយប្រហែល
ជាជីក្រុងស្តេចដែលផុតត្រឹមប្រាសាទនេះ មានសៀ គ្រាលីយេ . បាន
ពិនិត្យសព្វគ្រប់ទៅឃើញថា ប្រាសាទនេះប្រហែលពិតជាបស់ស្តេចជ័យ
វរ្ម័ន ២ គឺប្រាសាទអម្រេម្រុប ដែលសាងក្នុងសតវត្ស ៨០០ ក្នុងពាក់
កណ្តាលឆ្នាំ ៩០០ នៃគ្រិស្តសករាជ ។

បើយើងពិនិត្យបន្ទាយន្ទារអំពីខាងសាសនានោះនឹង ស្គាល់បែបយ៉ាង១
រំពេចនៅវេលាដែលត្រឡប់ទៅចំ គឺដំបូលទាំងអស់នោះមានបន្ទប់កំពូល
ច្រើននៅខាងលើមុខពុទ្ធរូប ដែលទ្រង់ក្លែងក្លាស់ ដែលលក្ខន្តិកៈគ្រប់
តែសសរទាំងអស់នោះ មានចនាដ្ឋានរូបស្ត្រីទេពអម្រេម និងពុទ្ធរូបគ្រប់
កន្លែង គេបានឃើញនៅមេឃូរខាងលើ រឿងរ៉ាវទាំងឡាយរបស់ព្រះពុទ្ធ
បានត្រូវចេញពីនគរទៅទ្រង់ស្នូលគ្រងគេ គេព្រះពុទ្ធជាដើមនៅឯញ៉ាំង

ខាងលិចប៉ែកខាងត្បូង នៅជញ្ជាំងថែវនោះ មានធ្លាក់ជារូប ៨ កម្ពស់
ប្រហែល ២ ម៉ែត្រ ជារូបលោកេស្វរៈច្រើនយ៉ាង ។

មានរូបពោធិសត្វដដែលនេះមួយ និងព្រះពុទ្ធរូប ២ អង្គ គេបានរក
ឃើញក្នុងកន្លែងដែលបាក់បែក ។

ឃើញជារូបទាំងប៉ុន្មានដែលមានលើប្រាសាទនោះ ជារូបក្នុងព្រះ
ពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ លើកតែកន្លែងមួយចេញ គឺបន្ទប់ដែលមានក្រឡា
វែង ៤ ជ្រុង នៅខាងមាត់ទ្វារចូលទៅកំពែងខាងក្នុង បន្ទប់នោះ មាន
ខ្លោងទ្វារធ្លាក់ជារឿងព្រះឥសូរសុទ្ធ មានរូប ព្រះសិវ ១, ព្រះព្រហ្ម ១,
និងព្រះវិស្ណុ ១, អង្គុយសំពះ ឯខ្លោងទ្វារឯទៀតនោះបែបមិនប្រាកដ ប៉ុន្តែ
វិមាននេះដែលនៅក្នុងចំណោមប្រាសាទធំ ៗ នោះហាក់ដូចជាមានភាពជា
គេមិនរាប់គាន ហើយនៅដោយចំណែកដាច់ពីប្រាសាទឯទៀត ដែលជា
ប្រាសាទសម្រាប់ពុទ្ធសាសនា ។

ម្យ៉ាងវិញទៀតជញ្ជាំងថែវនោះ ក្រៅពីរូបលោកេស្វរៈទាំង ៨ គ្មាន
អ្វីជាសម្គាល់ខាងផ្លូវសាសនាឡើយ គឺមានតែរឿងចម្បងជាតួនៃហ
និងរឿងរ៉ាវរបស់ស្តេច គេឃើញមានរឿងព្រាហ្មណ៍អង្គុយគោរពលិង្គ ១
ដែរ ប៉ុន្តែរឿងនេះគ្រាន់តែជាកុបនៃជីវិតជាតិម្នាក់ប៉ុណ្ណោះទេ និងបានជាការ
សម្រាប់គោរពរបស់អ្នកសាង ក៏ទេដែរ ។

ក្នុងទីនេះយើងឃើញរូបព្រះដែលមានសល់នៅអង្គរធំ ម្យ៉ាងវិញទៀត
យើងឃើញរូបទាំងឡាយ ដែលពួកអ្នកគោរពរូបនៅអង្គរបានរកយល់

កោសលេនិងធ្វើឲ្យខុសរាងចេញក្នុងក្រុងទាំងពីរនេះឃើញតែលោកកេ-
សួរជាប្រធាន លោកកេសួរ នេះគេឃើញលេចកាតហាក់ដូចជាចៅហ្វាយ
នៃទីក្រុងនោះ ។ អម្រិត្របុរ និង យសោធរបុរ ជាទីក្រុងពីរមានកាតដូចគ្នា
ហើយទីក្រុង ១ នៅមានសណ្ឋានជាទីក្រុងសម្រាប់ពុទ្ធសាសនា ឯទីក្រុង ១
ទៀតនោះបាត់អស់ខ្លះទៅ សេចក្តីដែលដូចគ្នានេះមានចេញក៏ទៅដោយ
ស្ថានផ្សេងៗទៀត គឺនៅជញ្ជាំងខាងក្រោមកំពូលមុខបួននិងខ្សែទ្រូប
នាគ នៅខាងកើតទីក្រុងមានស្រះធំ១ រាងបួនជ្រុងទ្រវែង ឯផែនទីក៏
គ្មានសេចក្តីថ្លែងជាលក្ខខណ្ឌ គឺគ្រាន់តែថ្លែងថា ក្រុងអង្គរធំនោះ មានទំហំ
ផែនទីរាងបង្អាយឆ្មារ ២ ដង ហើយ ១ ទៀតឯសីមាខែអង្គរធំនៅ
ក្នុងកំផែងជុំវិញ ឯសីមាខែបង្អាយឆ្មារវិញនោះនៅជាតណ្ហាលកំផែងនិងដី
ទួល ដែលលើសសម្រាប់ការការខាងក្រៅក្រុង ក្រៅពីសេចក្តីទាំងនេះ
អង្គរធំជាប្រាសាទមានកាតស្មុំនឹងបង្អាយឆ្មារ ជាក្រុង ១ យ៉ាងធំ យ៉ាង
ត្រឹមត្រូវតាមក្បួនខ្នាត ដែលចេញក៏ដោយពិតអំពីអាណាចក្រដ៏ធំទូលាយ
របស់ម្ចាស់ផែនដី ហើយដែលយើងហៅថា របៀបតាក់តែងក្រុងនិងរចនា
ប៉ុន្តែបែបដែលកសាងទីក្រុង បែបដែលគុបតែងទីក្រុងមានកាតលំនាំបិទ
ឆ្ងាយអំពីបែបកាតទីក្រុងជាន់មុន ។ ឡើយ យើងសម្គាល់ឃើញសេចក្តី
ថ្លែងបង្ហាត់បង្រៀន ១ ទៀត តែមិននាំឲ្យប្រែប្រួលខ្លះយោបល់នេះទេ គឺថា

កោសបន្ទាយឆ្មារមានប្រាសាទតូច ១ សម្គាល់បានណាស់ឯអង្គរធំវិញនោះ
គ្មានប្រាសាទតូចនេះឡើយ ប៉ុន្តែប្រាសាទតូចនេះឃើញមាននៅក្នុងប្រា-
សាទធំៗ ជិតទីនោះសាងក្នុងគ្រាជាមួយ បានជាខ្ញុំនិយាយក្នុងស្ថាននេះឲ្យ
ឃើញជាពិសេសបន្តិច ព្រោះការកសាងនេះជាគោល១ ដ៏ឧត្តមក្នុងពង្សាវតារ
ហើយម្យ៉ាងទៀត ព្រោះខ្ញុំចង់តម្រូវសេចក្តីយល់ឃើញជាថ្មីអំពីរឿងនេះ ។

ប្រាសាទតូចៗទាំងនេះមានបណ្តោយពី ១២ ទៅ ១៥ ម៉ែត្រសាងពីថ្មភក់
និងថ្មបាយក្រៀមពងមានកម្រាស់ធ្ងន់ប្រាសាទទាំងនេះមាន ៣ ចំណែក
ខាងកើតមានយី នៅកណ្តាលមានបន្ទប់វែង ១ ហើយខាងលិចមាន
កន្លែងសន្និបាត ១ មានកំពូលខ្ពស់ឡើងសម្រាប់លោកកេសូរ ដូចមាន
ខ្លោងទ្វារជាសំគាល់ស្រាប់ ។ បន្ទប់វែងនោះមានពិភាន ១ សម្គាល់ឃើញ
ពីខាងក្រៅ មានដំបូលកណ្តាល ១ និងថែវសងខាង ២ ហើយខាងក្នុង
គេសម្គាល់ឃើញមានស្នាមខ្ពស់ៗប ហាក់ដូចជាគេបានបំបាត់សសរ ២
ជួរចោល ហើយរំលងជ្រុងចេញ គួរតែសម្គាល់ថា លើកតែត្រង់ព្រះ
បាទពិធូរចេញ នោះបន្ទប់នេះទទួលបាននូវតែពិទ្ធិសខាងត្បូង ឯជញ្ជាំងខាង
កើតនោះឆ្លងស្នូល គ្រាន់តែមានធ្វើបែបជាបង្អួចបញ្ចេញប៉ុណ្ណោះ ។

សព្វថ្ងៃនេះ គេបានរកឃើញប្រាសាទធំៗ ១៥ យ៉ាងនេះ គឺប្រា-
សាទព្រះខ័នទាំងពីរ តាព្រហ្ម, បេនិមាលា និង បន្ទាយឆ្មារ ឯប្រាសាទ

ឯទៀតនោះ រៀបគ្នាតាមបណ្តោយតាមផ្លូវធំ ២ នៃស្រុកខ្មែរចាស់ គឺ
 ជាផ្លូវដែលចេញពីអង្គរធំទាំង ២ ហើយ ១ ឆ្ពោះទៅខាងកើតគឺចំពៅព្រះ
 ខ័ន ១ ទៀតឆ្ពោះទៅទិសពាយព្យនោះចំពៅភីម៉ែ ។

តាមធម្មតាប្រាសាទទាំងនេះឆ្ងាយពីគ្នា ពី ១៥ ទៅ ២០ គីឡូម៉ែត្រ
 ហើយនៅទៀងតែពីខាងជើងផ្លូវ គឺឱ្យយល់បានថា ប្រាសាទទាំងនេះ
 ទទួលបាននូវតែទិសខាងត្បូង ហេតុនេះឱ្យយល់ឃើញថា ប្រាសាទទាំង
 នេះគេសាងតាមលំនាំផ្លូវ ទុកសម្រាប់អ្នកដំណើរ ។ បើគេពិចារណាឃើញ
 ថាប្រាសាទទាំងនេះសាងសម្រាប់លោកេស្វរ ហើយពោធិសត្វនេះ ជួន
 កាលមាននាមថា លោកេស្វរនៃមន្ទីរឧសថ គឺអរោគ្យសាលី នោះគេ
 នឹងយល់ថា ប្រាសាទដែលសាងរៀបរៀងជាលំដាប់តាមផ្លូវនោះ ជាមន្ទីរ
 ព្យាបាលរោគ គឺអរោគ្យសាលា សម្រាប់អ្នកដំណើរដែលឆ្ពោះទៅកាន់
 វិហារដ៏ប្រសើរ ប្រហែលជាទៅកាន់ប្រាសាទនៃលោកដ៏មានឥទ្ធិឫទ្ធិដែល
 កំចាត់បង្គំនូវទុក្ខបាន បើប្រសិនជាប្រាសាទទាំងនោះ គេសាងសម្រាប់
 ឧបត្ថម្ភមនុស្សជម្ងឺមែននោះ គេគ្មានសង្ស័យអ្វីឡើយដែលឃើញប្រាសាទ
 ទាំងនេះនៅក្នុងកំផែងក្រៅឆ្ងាយអំពីទីប្រជុំ ដើម្បីកុំឱ្យសៅហ្មងដល់សេចក្តី
 បរិសុទ្ធ ។

ដោយជាការពិបាកនឹងរកសេចក្តី នឹងអធិប្បាយឱ្យចំប្រាកដ ហើយ

ដោយប្រាសាទនោះមានឈ្មោះផ្សេងៗ ដូចជាប្រាសាទ ទ័ពជ័យ ដែល
 គេតែងតែកំណត់នាមដូច្នេះ នោះនាមនោះ ហាក់ដូចជាមិនជាឈ្មោះ
 ពិតប្រាកដរបស់ប្រាសាទនេះឡើយ ហេតុដូច្នេះ យើងត្រូវតែតាំងនាម
 ដោយសន្មត កំណត់ហៅជា អរោគ្យសាលាវិញ លើកលែងតែក្នុង
 ស្ថានដែលអ្នកឯណា ១ បានរកកស្កុតាងឃើញពិតប្រាកដ អំពីឈ្មោះ
 នៃប្រាសាទទាំងនេះ ដូច្នេះឃើញថាបន្ទាយឆ្មារនោះ មានអរោគ្យសាលា
 ១ ឯអង្គរធំនោះគ្មានឡើយ ព្រោះថាប្រាសាទដែលនៅឃ្លាតជាច្រើន
 នេះមិនជាសម្រាប់ត្រូវការដល់ទីក្រុងធំទេ ប៉ុន្តែគេឃើញមានអរោគ្យសា-
 លានេះក្នុងប្រាសាទផ្សេងៗ ដូចជាទីនោះ គឺនៅប្រាសាទតាព្រហ្ម ប្រាសាទ
 ព្រះខ័ន និងក្នុងប្រាសាទមួយទៀត នៅជាច្រើនទៅក្នុងព្រៃជាខាងជើង
 ក្រុង គឺប្រាសាទផ្លូវ តាមដែលបានពិនិត្យឃើញគេនឹងសម្គាល់បានថាប្រា-
 សាទបន្ទាប់បន្សំនេះ កើតក្នុងជាន់ដែលយើងហៅថា ជាន់រចនាប្រាសាទ
 បាយ័ន ហើយប្រាសាទនេះគេនឹងត្រូវការពិនិត្យជាក្រោយ នៅវេលា
 ដែលគេបានច្បាស់ នូវរឿងអំពីប្រាសាទដែលសាងក្រោយៗ ដូចជា
 ប្រាសាទព្រះខ័នខាងកើត និង បេនមាលា ។

វេលានេះយើងត្រឡប់ទៅសេចក្តីខាងដើមវិញ គឺអំពីសាងអង្គរធំ ខ្ញុំ
 ស្មានថាបានពោលខាងដើមហើយ ថាអង្គរធំនោះ កាលដើមជាទីក្រុង

សម្រាប់ពុទ្ធសាសនា នៅក្នុងសេចក្តីទំនុកចម្រើន នៃលោកស្វរដ្ឋចង្កា
 បន្ទាយឆ្មារដែរ ប៉ុន្តែប្រហែលជាស្តេច ១ អង្គកាន់ពុទ្ធសាសនាបានសាង
 ឯស្តេចនោះប្រហែលជាមិនមែនយសោវរ្ម័ន ដែលកាន់សាសនាព្រះឥសូរ
 នោះឡើយ សេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះខ្ញុំមិនរកចេញ ច្បាស់ជាទាស់ខុសជាខ្លាំង
 អំពីចារឹកនៅស្តុកកក់ធំ តែយើងត្រូវពិនិត្យមើលឲ្យប្រាកដ ។

ចារឹកនេះធ្វើក្នុងសករាជ ៩៧៤ គឺក្នុងគ្រិស្តសករាជ ១០៥២
 កំណត់ ១០៥ ឆ្នាំ មុនឆ្នាំដែលយសោវរ្ម័នទ័ព្វធិត ចារឹកនេះមិនមែនធ្វើ
 សម្រាប់ចុះសេចក្តីអ្វីៗ ក្នុងជាន់នោះទាំងអស់ឡើយ ឯសេចក្តីក្នុងនោះគឺ
 ស្រង់យកតាមគោលដើមមក ឯគោលនោះគឺជាបែបពន្យាវតារ ដែល
 គេកត់ត្រារៀងៗ មកចំនួន ២៥០ ឆ្នាំ ប៉ុន្តែត្រូវបញ្ចូលក្នុងនេះគំនិតនិង
 ប្រយោជន៍របស់បុរោហិតដែលបានតែងសេចក្តីនោះ ក្នុងសំអាងយើង
 នោះថា នៅបន្ទាយបាយ័ន គេយកព្រះឥសូរជំនួសព្រះពុទ្ធ មិនត្រូវឆ្ងល់
 ឡើយឯក្រុមហោតា គឺក្រុមសង្ឃការីដែលយល់ឃើញថាជាការអាចុះន
 ណាស់ ដែលយកព្រះខ្លួនទៅតម្កល់ក្នុងទីដែលគេសាងសម្រាប់ព្រះឯទៀត
 ក្នុងស្រុកខ្មែរពីដើម សេចក្តីនេះឃើញជាការប្លែកពីការអ្វីៗ ទាំងអស់ ព្រោះ
 គេមិនដែលកសាងបដិមាករឯណាមួយទៅតម្កល់ក្នុងប្រាសាទដែលគេបោះ
 ចង់ឡើយ តែគ្រងនេះស្ថានដែលបង្កើតឲ្យមានឡើង ដោយហេតុតែមាន

ប្រាសាទស្ដេចនៅកណ្តាលនគរ តែថាដែលបង្កើតមានយ៉ាងដូច្នេះក៏មិន
គួរដែរ រួចគេឃើញថាអយ្យកោរបស់សទាសិវចូលចិត្តបំបិទបំបាំងសេច-
ក្ដីដែលមិនល្អនេះឲ្យស្ងាត់ស្ងៀមទៅ យើងបន្ថែមថាឯប្រាសាទនោះ គេ
បានសង់ទៅសាសនាដើមវិញ ក្នុងរាជ្យស្ដេចកាន់ពុទ្ធសាសនាដែលគ្រង
រាជ្យជាន់ក្រោយ ឯសេចក្ដីអត់អាងរបស់ស្ដេចយសោវរ្ម័ន សេចក្ដីមានៈ
និងគំនិតរបស់ចុះរាហិតនៃស្ដេចនេះ ព្រមព្រៀងជាមួយគ្នា ហើយតាំងខ្លួន
ថាជាអ្នកដែលបានកសាងអង្គរធំនិងប្រាសាទបាយ័ន ប៉ុន្តែមានការ ១ នាំ
ឲ្យទើសខែងទៅលើសេចក្ដីនេះទៀត គឺអំពីរឿងរ៉ាវព្រះពុទ្ធដែលជាលំអទី
គ្រងនោះ នៅលើកំពូលដំបូលនោះបានរៀបរៀងនូវពុទ្ធរូបទ្រង់ក្នុងរាងជួរ
ក្នុងក្បាច់ដែលលក់ខ្លួន តែរូបទាំងនោះគេរំលឹកចោលអស់ នៅជញ្ជាំង
និងនៅសសរបាយ័ននោះដេរដាស ទៅដោយរូបព្រះពុទ្ធជាច្រើន ហើយ
រូបទាំងនោះគេគិតចោលចេញគេរំលឹកចេញ ឬ ក្លាយរាងឲ្យទៅជាបែប
តាបសមានពុកមាត់ ពុកចង្កៀងទៅវិញ ឬ ធ្លាប់ធ្វើទៅជាលិង្គ ឬ ធ្លាក់ជាបាច់
ផ្ដាតែមិនឃើញមានជាប់ពាក់ព័ន្ធដល់ទីអន្តរាយនោះទេ ដែលគេធ្វើនោះ
គឺធ្វើដោយពិនិត្យពិចារណាដោយសេចក្ដីព្យាយាមអត់ធ្មត់ត្រឹមត្រូវតាមទំនៀម
ទម្លាប់អ្នកស្រុក ការនោះប្រហែលជាធ្វើតាមចង្អាប់សេនាបតីម្នាក់ដែល
បានចាត់ក្រសួងធម្មនាការ ដោយយកប្រាក់ឃ្នាំងទៅចំណាយ គ្រានោះ

គួរឲ្យឃើញថា ក្នុងក្រុងដែលគេមិនបានបំបាត់រូបលោកស្វរចេញ ព្រោះពោធិ-
 សត្វនេះមានដៃជើងនិងក្បាលច្រើន ដូចជាព្រះនារាយណ៍ឬព្រះឥសូរដែរ
 ហើយគេទុករូបទាំងនេះជំនួសព្រះឥសូរ និងព្រះនារាយណ៍នេះបានដោយ
 ងាយ ឯប្រាសាទខ្លះនៅអង្គរដែលមានពុទ្ធរូបជាច្រើនដែលលុបចេញមិន
 អស់នោះ ធ្វើឲ្យយើងឃើញជារឿងព្រះពុទ្ធសាស្ត្រមុនី មានរឿងចេញពី
 នគរទៅទ្រង់ផ្ទះសប្បុរសដែលកាត់ព្រះកេសា រូបទាំងនេះ វេលាដែល
 ឃើញគេកាត់នឹងវិនិច្ឆ័យវាយសេចក្តីអំពីពួកព្រាហ្មណ៍បានដោយងាយ ។

បើដូច្នេះឃើញថា យសោវរ្ម័ននេះមិនមែនជាអ្នកសាងអង្គរធំ និង
 បាយ័នឡើយ ថ្វីបើឃើញមានសេចក្តីអន្ទុក និងចារឹករបស់ស្តេចនេះ
 និយាយបញ្ជាក់ ក្រៅពីសំគាល់ខាងផ្លូវសាសនានោះ យើងមានសំគាល់
 យ៉ាងត្រឹមត្រូវដោយពិតនោះ ១ ទៀត គឺថា យើងមានប្រាសាទ ១ ដែល
 សាងក្នុងរាជ្យស្តេចយសោវរ្ម័ន គឺប្រាសាទក្នុងប៉ុន្មានដែលហៅថា យសោ-
 ធរស្វរ បើមានទំហំ ១ យកប្រាសាទនេះទៅផ្គូផ្គងនឹងប្រាសាទ
 បាយ័ននោះ អ្នកនោះនឹងបានសេចក្តីច្បាស់ក្លាមថា មិនមែនជាថ្វីដៃម្ចាស់
 ដែនដីជាមួយគ្នាឡើយ ។

សព្វនេះមិនមែនធ្វើតាមឲ្យដូចទេ ត្រាន់តែជាការជួយណែនាំអ្នកប្រែ
 ចារឹកនោះ ចេញពីថ្ម ៖

សព្វ

មន្ត្រីបាទ បរមេស្វរ មកអំពីជា បំភ្លឺនិរោធនគរឥន្ទ្របុរស្តង្គ
 អញ សិរីកែវល្យ គឺប្រាជ្ញត្រាជ្រាបរោហិត ត្រូវបាទបរមេស្វរ មន្ត្រី
 បាទថ្ងៃមកអំពីឥន្ទ្របុរ មន្ត្រីបាទបរមេស្វរក្រុងនីអារ ឧត្តរហរិហរ-
 លយ មន្ត្រីបាទបរមេស្វរ ទៅក្រុងនីអារមហេន្ទ្របុរ មានក្រហ្មណ
 ជ្ជះ ហិរណ្យទាមប្រាជ្ញសិទ្ធិវិទ្យា មកអំពីជនបទ បំភ្លឺបាទបរមេស្វរ
 អញឮធ្វើវិធីលេហ លេងកំប៉កម្លូងទេស នេះអាយត្ត ត្រាជ្រាប លេង
 អាចតិ កម្រតេងផ្ទៃក្រោម ម្យ៉ាងគ្រប់គ្រង ចក្រវត្ត ក្រហ្មណនោះធ្វើវិធី
 ដោយព្រះវិនាសប្រតិស្ឋាតម្រតេង ជនតតរាជ ក្រហ្មណនោះប្រៀន
 ព្រះវិនាស ទាយាត្តរ សម្មាហ សិរស្នេ រស្មីមនស្សតម្ភ ចុញបិ-
 សរសិរ បំប្រៀនស្តង្គអញ សិរីកែវល្យនុតិ ប្រើស្តង្គអញ សិរីកែវល្យ
 គិតធ្វើវិធីនាកម្រតេងជនតតរាជ មន្ត្រីបាទបរមេស្វរ ស្តីចរិយមកគ្រង
 និរោធនគរហរិហរលយ ព្រះកម្រតេងអញតរាជតិរាមមកឧកប្រះបាទបរ-
 មេស្វរ ស្មិតនិរោធនគរ ហរិហរលយ ។

បើថា យះសាវ្ត្រន មិនមែនជាអ្នកកសាងអង្គរធំ និងបាយ័នទេ នោះ
 យើងត្រូវរករូបអ្នកដែលកសាងនេះឲ្យឃើញ ដោយរាប់រឿងតាមជួរក្រវែល
 ស្តេចដែលគ្រងរាជ្យមុនៗ ។

ឥន្ទ្រវរ្ម័នជាបិតាស្តេចនេះ យើងមិនត្រូវយកមកនិយាយឡើយ ដោយ

ក្បួនគ្រឹះនេះកាន់សាសនាព្រះឥសូរយ៉ាងមាំមួនណាស់ ហើយប្រាសាទ
ទាំងប៉ុន្មានដែលបានសាងនោះ សម្រាប់តែព្រះឥសូរទាំងអស់ ម្យ៉ាងវិញ
ទៀតឥឡូវនេះ ជាវង្សក្បួនគ្រឹះថ្មីមិនជាប់ទៅក្នុងវង្សមុនឡើយ ។

វង្សក្រោយនេះមានតែស្តេចពីរព្រះអង្គ នាមជ័យវរ្ម័នទី ២ បរមេស្វរ
(សករាជ ៧២២ ទៅ ៧៩១) ត្រូវនឹងគ្រិស្តសករាជ ៨០២ ដល់ ៨៦៩
និងជ័យវរ្ម័នទី ៣ វិស្ណុលោកតិសករាជ ៧៩១ ទៅដល់ ៧៩៩ ត្រូវនឹង
គ្រិស្តសករាជ ៨៦៩ ដល់ ៨៧៧ ស្តេចនេះកាន់សាសនាព្រះនារាយណ៍
(វិស្ណុ) ដូចមានព្រះនាមជាសម្គាល់ស្រាប់ ។

ជ័យវរ្ម័នទី ៣ គ្រងរាជ្យបានតិចណាស់ នឹងសម្គាល់ថាជាអ្នកសាង
អង្គរមិនបាន ។

រឿងកំរើប្រែផ្សេងទៅវិញកាលណា យើងរាប់ឡើងដល់ជ័យវរ្ម័នទី
២ បរមេស្វរ គឺជាគ្រងនេះយើងបានដឹងថា មានស្តេច ១ អង្គដែលមាន
ប្លន្ទ ហើយជាអ្នកសាងទីក្រុងជាច្រើនផង ។

ចារឹកនៅស្តុកកក់ធំដែលពណ៌នាពីស្តេចនេះ ដូចមានខាងក្រោយ
ព្រះបាទបរមេស្វរយាងមកពីក្រុងជ្វា ដើម្បីគ្រងរាជ្យក្នុងឥន្ទ្របុរ ក្នុងវេលា
នោះមានគ្រូ សិវវិក្កវល្យជាអាជ្ញាធរ គឺនោះមក ព្រះបាទបរមេស្វរ
យាងទៅឯឥន្ទ្របុរ ហើយព្រះអង្គគង់នៅក្នុងហិរិហារាលយ ទើបព្រះអង្គ
យាងទៅតាំងក្រុងអម្រេឥន្ទ្របុរ ហើយទៅគង់នៅមហេន្ទ្របុរ ក្នុងវេលា

នោះមានព្រាហ្មណ៍ ១ ឈ្មោះហិរណយទាម ជាអ្នកប្រាជ្ញក្នុងសីលវិទ្យា
មកពីស្រុកជនបទ ព្រោះព្រះអង្គឲ្យទៅអញ្ជើញមកធ្វើពិធីដើម្បីកុំឲ្យក្រុង
កម្ពុជា ជាចំណុះស្រុកផ្លា ហើយឲ្យមានក្នុងនគរនេះស្តេចចក្រវត្ត ១ ព្រះ
អង្គ ព្រាហ្មណ៍នេះបានរៀបពិធីតាមដោយព្រះវិនាសិខ ហើយច្រតិស្តាន
ស្តេចទេវរាជ (គម្រោងជគតតរាជ) ព្រាហ្មណ៍នេះបានបង្រៀន ព្រះ
វិនាសិខ នយោត្តរ សម្មាហ សិរស្នេទ ព្រាហ្មណ៍បានសូត្រតាំងពី
ដើមលុះចប់ ដើម្បីបរសេរ ហើយបង្រៀនដល់ស្តេចអញ សិរិកែវល្យ
បានបង្ហាត់ដល់សិរិកែវល្យ ឲ្យធ្វើពិធីនៃទេវរាជ វេលានោះព្រះបាទ
បរមេស្វរត្រឡប់ទៅគង់ក្រុងហិរហាលយវិញ ហើយបាននាំទេវរាជទៅ
ទុកក្នុងទីនោះផង ព្រះបាទបរមេស្វរទិវង្គតក្នុងហិរហាលយ ។

ឯពង្សាវតាររបស់ស្តេចនេះ គេសរសេរគ្មានផ្ចិតផ្ចង់ឡើយ ប៉ុន្តែ
អាចនឹងដកយកសេចក្តីដែលមានប្រយោជន៍បានគឺជ័យវ័រនិយាយក្នុងចា-
រិកថាព្រះអង្គយាងមកពីស្រុកផ្លា ឈ្មោះស្រុកនេះមិនច្បាស់សោះ (សព្វ-
ថ្ងៃខ្មែរទាំងឡាយហៅឈ្មោះនេះ ដល់ប្រជុំស្រុកមាលយ្យ) ជ័យវ័រនបាន
និយាយពីមហានគរ ស្រីវិជ័យកាលក្នុងឆ្នាំ ៨០០ ទៅ ៩០០ អំពីដែល
នគរនេះផ្សាយព្រះរាជអាណាខែត្រទៅលើតំបន់ខាងត្បូង បើមិនមែនផ្សាយ
ទៅលើតំបន់កោះផ្កាទាំងមូល ហើយថាក្នុងឆ្នាំនោះស្តេចស្រុកមាលយ្យ
មកវាយស្រុកខ្មែរមានជ័យទៀត ដូចមានរឿងរ៉ាវរបស់ អាប៊ុ-សាអ៊ី ដហា-

សាន់នៅសិកហ្ម ទិយាយថាស្ដេចខ្មែរម្នាក់មកពីតំបន់បានផន ហើយប្រហែលជាម្ចាស់ផែនដីស្រុកនោះជួយផង ដើម្បីមកដណ្ដើមយករាជ្យនគរខ្មែរ ប៉ុន្តែគ្មានសេចក្ដីអ្វីជាពិតសោះ ឯនគរនេះកាន់ពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ ហើយជឿគោរពលោកេស្វរ បើដូច្នោះហើយ យើងមានសំគាន់ជាច្រើនដែលនឹងធូលរឿងក៏អង្គរធំបាន យើងត្រូវពិនិត្យតាមរឿងក៏ស្ដេចដែលមកវាយយកស្រុកខ្មែរ ។

ស្ដេចនេះបានមកលុកលុយស្រុកខ្មែរ ហើយវាយដណ្ដើមយកបានក្រុងឥន្ទ្របុរ រួចពីនោះស្ដេចឡើងភ័ក្ត្រឥន្ទ្របុរទៅឯហរិហរាលយ ភព៌នោះទៀត ទ្រង់ស្ដេចទៅតាំងក្រុង អម្រេន្ទ្របុរ គឺបន្ទាយឆ្មារ សាងលើមហេន្ទ្របុរ គឺភ្នំគូលែន ហើយត្រឡប់មកឯ ហរិហរាលយ វិញក៏ទិវង្គតទៅ យើងនឹងបន្ថែមថា នៅវេលាដែលសាងអង្គរធំហើយនោះ យើងមិនដឹងជាគេឲ្យឈ្មោះអ្វីសោះ សទាសិវមិនបានដាក់ឈ្មោះឲ្យយើងដឹង ព្រោះសទាសិវនេះចង់ឲ្យគេថាការកសាងនេះ ជាសំណាស្នាដែរចស័យសោភ័ណវិញ ដូច្នេះយើងឃើញច្បាស់ប្រាកដថា ប្រាសាទទាំងប៉ុន្មានដែលដើមរ៉ាន ២ បានសាងនោះ សុទ្ធតែជាប្រាសាទសម្រាប់ពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ទីហើយឧទ្ទិសថ្វាយដល់លោកេស្វរ ។ ចារឹកនៅស្ដុកកក់ផងនិយាយថាស្ដេចនេះបានឲ្យប្រាហ្មណ៍ម្នាក់មកពីស្រុកមិនបានកំណត់ឈ្មោះ ហៅថាជនបទមកបាត់ប្រៀនបុរេហិតស្ដេចនេះ រំពឹងថាទាំងឡាយផ្សេង ។ ហើយបង្កើត

នូវការគោរពដល់ទេវរាជ ដើម្បីឲ្យស្រុកខ្មែរចុះចូលស្រុកផ្សាទៀត ហើយ
ឲ្យស្រុកខ្មែរនេះ មានស្តេចចក្រពត្រាធិរាជ ១ ។

រឿងនេះឃើញជាប្លែកតែឯង ប៉ុន្តែបើទុកជាប្លែកដូច្នេះ ក៏គង់តែ
ចូលជាពិធីរាជការដែរ គេនឹងមិនយកក្បួនដែលមានរាយឈ្មោះនេះជាប្រ-
យោជន៍ក៏បាន ក្បួននេះចារឹកជាអក្សរតន្ត្រី ដែលគេមិនស្គាល់សោះនៅ
ក្នុងស្រុកឥឡូវ ហើយដែលមានចំណងជើងប្លែក ៗ គឺវិនាសិខ នយោត្តរ
សម្មោហ សិរស្តេច នោះឃើញថាក្បួនទាំងនេះ មានលាយធម៌អាចិខ្លះ
មន្តអាគមខ្លះ ហើយក៏មានជាច្រើនក្នុងសាសនាដែលរាយរៀបទៅ ការ
ដែលជជំនោះ គឺដែលបានប្រតិបត្តិការពន្យល់ផ្គុំ ដើម្បីឲ្យបាននិគ្រោះ
ជាឯករាជ្យ ឯនាមចក្រពត្រានោះ ជាតម្លៃណាស់ គឺជាឱកាសផែនដីដែល
មានក្រសួងច្រើននៅក្នុងអំណាច ហើយម្ចាស់ផែនដីនោះ គ្មានលុះអំ-
ណាចផែនដីណាមួយសោះ ។

វេលាដែលយសាវ័ន្តទី ២ ឡើងគ្រងរាជ្យនោះ ព្រះអង្គនៅក្នុង
អំណាចផែនដីផ្ទុំ (អាយត្ត) គឺថាជាក្រសួងចំណុះមហារាជនៅស្រីវិជ័យ
ដោយជាចំណុះតាំងពីដើមមក ហើយមកគង់នៅក្នុងស្រុកខ្មែរជាស្រាយ
ឬដោយព្រោះតែស្រុកខ្មែរច្បាំងចាញ់មហារាជដែលពោលហើយនេះ ដូច
ជាអាចិសាគីដបាននិទានទុក ស្តេចនេះមានប្រាជ្ញានឹងផ្គូផ្គងចំណងដែល
ពន្លឺរាងគេចេញ ប៉ុន្តែចុះហេតុដូចម្តេច បានជាការដែលគ្រាន់តែគោរព

ព្រះ ១ ថ្មី នោះ អាចនឹងនាំឲ្យស្តេចនេះ សម្រេចតាមគំនិតបាន? យើង
ស្មានថា សេចក្តីនេះនឹងពន្យល់បាន ព្រះនេះដែលជាលីង ១ ឈ្មោះថា
គម្រតេងជគតតរាជ នោះមិនមែនប្រាកដជាឈ្មោះដែលមាននិយាយក្នុង
ចារឹកនៅស្តុកកក់ឆ្នាំនោះទេ ឯចារឹកធ្វើឲ្យយើងដឹងថាព្រះនោះ ទំនុកបម្រុង
នូវអំណាចម្ចាស់ផែនដី តៗ គ្នា (គិតចាំរាជ្យគម្រតេងផ្ទៃក្រោមប្រទានមក)។

គេនឹងយកលីងនេះធៀបនឹងលីងក្រសួរនៅស្រុកម៉ស៊ីន ដែល
ព្រះឥសូរឲ្យមកស្តេច ដែលគ្រងរាជ្យជាដំបូងនៅស្រុកចម្ប៉ាបាន ដែលគេ
ទុកជា ខ្លឹមនៃរាជានុភាពរបស់រាជវង្សតៗ គ្នា (សន្តតិរាជ្យសោរក្រសួរ)
ឯស្តេចដែលគោរពដល់លីងដូច្នេះ នោះបានទទួលនាមផ្ទាល់ពី
ស្ថានសួគ៌មក មិនមែនទទួលពីស្តេចឯណា ១ ឡើយ គឺបានជាស្តេច
ចក្រវត្តដោយអំណាចទិព្វ ដោយហេតុនេះហើយបានជាជ័យវ័ន្ត ២
ដែលចង់តាំងខ្លួនជាឯករាជ បានសាងរូបទេវរាជនេះ ក្នុងនគរព្រះអង្គ ។

តើក្នុងស្ថាននេះ យើងត្រូវជឿថា ស្តេចនេះបោះបង់ពុទ្ធសាសនា
ចោលទៅកាន់សាសនាព្រះឥសូរវិញឬអ្វី ត្រង់នេះដូចជាគ្មានប្រយោជន៍
ប៉ុន្មានទេ ព្រោះគេអាចនឹងទុកសាសនាចាស់ សម្រាប់គោរពបានផង
ហើយទៅបូជាព្រះថ្មីបានឥតទាស់អ្វីផង ។

ស្តេចស្រុកខ្មែរទាំងឡាយ តាមធម្មតា ច្រើនតែមានអធ្យាស្រ័យ
ហើយមិនគិតថា ខុសអំពីសេចក្តីដែលគោរពប្រតិបត្តិ ដល់ព្រះឥសូរជា

មួយនឹងព្រះពុទ្ធ ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ពួកអាចារ្យ ដែលនៅក្នុងបង្គាប់ស្ដេច ក៏មានបញ្ជា
ចេះប្រមូលសេចក្ដីជឿមិនឲ្យទាស់ទែងគ្នាបាន ឯព្រះរាជបុត្រជ័យវ្ម័នទី ២
នោះក៏គោរពដល់ទេវរាជដែលជាសាសនាព្រះឥសូរដែរ ពិតមែនតែទ្រង់
កាន់សាសនាព្រះនារាយណ៍ ។

សេចក្ដីសន្និដ្ឋានទាំងប៉ុន្មានដែលពោលមកនេះ នាំយើងមកដាក់នៅ
មុខសេចក្ដីដែលគេស្មានថាពិតបានហើយ ។ ត្រូវតែយកមកស៊ើបអើព្យា
ក្នុងវេលានេះ ។ ក្នុងប្រាសាទខ្លះដែលស្ដេចជ័យវ្ម័នបានសាងនោះ គេ
ឃើញមានកំពូលមុខ ២ ជាច្រើន យើងបានពន្យល់មុននេះបន្តិចអំពីកំពូល
ទាំងនេះ ថាគេបានធ្វើប្រែកែទៅជាលីង្គមុខ ២ វិញ ហើយសេចក្ដីពន្យល់
នេះក៏បានយល់ព្រមព្រៀងគ្នាមក ។

សេចក្ដីពន្យល់នេះ បានយល់ព្រមថា ទាំងបន្ទាយឆ្មារ ទាំងបន្ទាយ
បាយ័ន និងប្រាសាទឯទៀតផង ។ ដែលមានសណ្ឋានប្រហែលគ្នានោះ
ជាថ្មីដែលរបស់យសោវ្ម័ន ដែលជាស្ដេចកាន់សាសនាព្រះឥសូរ ហើយ
គោរពប្រតិបត្តិដល់លីង្គនោះ ប៉ុន្តែសេចក្ដីពន្យល់នេះឃើញមិនពិតជាច្រើន
ប្រសិនបើប្រាសាទទាំងនេះជាការថ្មីដែលរបស់ស្ដេច ១ អង្គ ដែលកាន់ពុទ្ធ
សាសនាវិញ ។

តើខុសឆ្គងយ៉ាងណាទៅ ប្រសិនបើជាចម្លងមុខ ២ នោះជាប្រហេស
លោកេស្វរិញ ដោយហេតុថាប្រហែលមានមុខច្រើនយ៉ាងនេះមិនសូវត្រូវ

ប៉ុន្មានទេ ពិតមែនតែគំរូមុខនេះមិនជាឃើញញឹកញយ តែជាម្ចាស់ស្ថាននេះ
យើងគួរបញ្ចូលទៅជាទំនងការអលង្ការវិញ ម្យ៉ាងវិញទៀតគួរយល់ថាមុខ
៤ នេះ ជាមុខដែលចែកក្រឡេកទៅគ្រប់ទិសទាំងអស់ភ្លាម ។ ដើម្បីឲ្យពា
សព្វសាធុការ ជាជាងដែលយល់ថាជាក្បាលដែលមានមុខ ៤ នោះវិញ
បានជាថាដូច្នេះ ព្រោះជាមុខដែលមាននៅប្រាសាទបន្ទាយឆ្មារនោះឃើញ
មានមុខផ្សេង ។ មកជ្រៀតនៅជាតណ្ហាលនៃមុខ ៤ នោះទៀត ហើយ
ដូចជាមុខដែលមាននៅប្រាសាទស្ទឹង ជិតប្រាសាទព្រះខ័ន ខាងកើត
នោះក៏ឃើញមានទំនងអលង្ការអ្វីមកជ្រៀតនៅចន្លោះមុខ ៤ នោះដែរ ក្នុង
ស្ថានទាំងនេះហាក់ដូចជាគេចង់ឲ្យឃើញតែមុខ ១ ដាច់ពីគេកុំឲ្យជាប់នឹង
ក្បាលអលង្ការឯទៀត ឯសេចក្តីយល់ឃើញរបស់ខ្ញុំថា អង្គរធំនិងប្រាសាទ
តណ្ហាលគឺប្រាសាទបាយ័ននោះ ស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ២ បរមេស្វរ្តបានសាង
ក្នុងឆ្នាំ ៨៤០ គឺ ៥០ ឆ្នាំមុនឆ្នាំដែលគេធ្លាប់ជឿមក ប្រាសាទបាយ័នកាល
ដើមថ្វាយដល់ពុទ្ធសាសនា ហើយតមកស្តេចដដែលនេះ បានដាក់ទៅជា
សម្រាប់លិង្គវិញ គឺសេចក្តីផ្លាស់ប្តូរសាសនានេះមក ពុទ្ធរូប ឬរឿងករី
ក្នុងពុទ្ធសាសនាទាំងឡាយនៅអង្គរធំ គេបានវាយចោលក៏មិនដឹង ហើយ
ប្រាសាទបន្ទាប់បន្សំឯទៀត ដែលជាប្រាសាទសម្រាប់សាសនាព្រះឥសូរ
នោះ បានសាងបន្ថែមជាក្រោយនៅក្នុងទីបាយ័ន ខ្ញុំមិនមែនអ្នកថាសំគាល់
ខ្ញុំនេះ អាចបំបាត់ខ្លះសេចក្តីសង្ស័យ ហើយបំភ្លឺនូវសេចក្តីដឹងគ្រប់ស្ថាន
បានឡើយ ដែលខ្ញុំនិយាយនេះ គឺថាក្នុងការដែលកំពុងជឿបរកសព្វ

ថ្ងៃនេះ សេចក្តីយល់ឃើញរបស់ខ្ញុំ ហាក់ដូចជាឃើញពិតជាងសេចក្តីដទៃទៀត ក្នុងការដែលបានដឹងស្គាល់ ក្នុងពួកសេចក្តីទាំងនេះ មានសេចក្តី ១ ឥតមានសន្ទិះសង្ស័យឡើយ គឺអំពីដែលព្រះពុទ្ធសាសនារុងរឿង ចម្អើងណាស់ ក្នុងជាន់ដែលគេរាប់មានក្បាច់អលង្ការក្នុងនគរខ្មែរ កាលជាន់ដើម គឺព្រោះតែជឿពុទ្ធសាសនានេះហើយ បានជាស្រុកខ្មែរកាល ក្នុងឆ្នាំ ៩០០ មានសាងប្រាសាទដេវជាស ដូចកាលនគរបារាំងសែសក្នុង ឆ្នាំ ១១០០ ដែរ មិនជាទាស់ទេដែលរាប់បញ្ចូលប្រាសាទខ្លះក្នុងជាន់ដើម ដែលធ្វើតាមប្រាមគ្រឿងផង ឯព្រះដែលសម្រាប់សាសនាក្នុងស្រុកខ្មែរ ក្នុងដើមឆ្នាំ ៩០០ នោះ មិនមែនជាហិរហរក្នុងជាន់ដំបូង ឬព្រះឥសូរក្នុង ជាន់តមកឡើយ គឺជារូបលោកេស្វរដែលមានមុខច្បាស់ ហើយញញឹម មានមេត្តាទៅរកសេចក្តីឈឺចាប់និងទុក្ខក្តីយរបស់មនុស្ស គឺជាតួអង្គ ពោធិសត្វ ដែលអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាឱ្យនាមថាព្រះមហាក្សត្រ ។ ជា ក្រោយដែលសាសនាព្រាហ្មណ៍ មកលុកលុយសង្កត់សង្កិនកំណត់ ៣ ឆ្នាំនោះ ពុទ្ធសាសនាចម្អើងឡើងវិញ ក្នុងរាជ្យជ័យវ្ម័នទី ២ ដែលមាន កិរិយាប្រហែលគ្នានឹងជ័យវ្ម័នទី ១ ព្រោះជាអ្នកច្បាំងច្រើន ជាអ្នក សាងប្រាសាទច្រើន សាងទីព្យាបាលពេគច្រើនដូចគ្នា បើដូច្នេះឃើញ ថាសម័យដែលរុងរឿង ២ ដង ក្នុងពង្សាវតារខ្មែរនោះ គឺនៅក្នុងសម័យ ពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ ហើយគេនឹងបញ្ចប់សេចក្តីយល់ឃើញអំពីរឿងនេះ បានថាសាសនាសព្វថ្ងៃនេះ ដែលអ្នកស្រុកស្រឡាញ់ណាស់ មិនមែន

ទើបនឹងនាំយកពីស្រុកក្រៅមកទេ ប៉ុន្តែដោយគ្មានសាលា នឹងសិក្សា
សាសនានេះ ក៏កប់ឫសចុះទៅក្នុងគំនរយ៉ាងជ្រៅនៃរឿងព័រក្នុងនគរ ។

(ចប់តែប៉ុណ្ណោះ)

